

Kankaanpään ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelma 2026–2030

Sisällys

1. YLEISOSA	5
1.1 Johdanto	5
1.2 Valvontasuunnitelman sisältö ja rakenne	5
1.3 Terveysvalvonnan voimavarat ja tehtäväjako	6
1.4. Tarkastukset	6
1.5 Tietojärjestelmät	7
1.6 Riskinarviointi	7
1.7 Valvonnan painopisteet ja projektit	7
1.8 Koulutus	8
1.9 Laadunhallinta	8
1.10 Häiriötilanteisiin varautuminen	8
1.11 Viestintä	8
1.12 Maksullisuus	9
1.13 Suunnitelman seuranta ja toteutumisen arviointi	9
2. ELINTARVIKEVALVONTA	10
2.1 Lainsäädäntö	10
2.2 Elintarvikevalvonnan kohteet	10
2.2.1 Rekisteröitävät elintarvikehuoneistot	10
2.2.2 Hyväksyttävät elintarvikehuoneistot	10
2.3 Valvontakohteiden riskiluokitus ja tarkastuksiin käytettävä aika	10
2.4 Tarkastukset	11
2.5 Pakkokeinot	12
2.6 Näytteenotto	12
2.7 Epidemiat ja terveysvaaratilanteet	13
2.8 Muu valvonta	13
2.8.1 Suuret yleisötilaisuudet	13
2.8.2 Alkutuotanto	14
2.8.3. Vienti	14
3. TUPAKKA- JA LÄÄKELAIN VALVONTA	14
3.1 Lainsäädäntö	14

3.2	Valvontakohteet.....	15
3.2.1	Myyntipaikat.....	15
3.2.2	Tupakointikieltojen ja rajoitusten valvonta	16
3.2.3.	Ravintoloiden tupakointitilat	16
3.2.4	Yleisötilaisuudet.....	16
3.2.5	Asuinyhteisöjen tupakointikiellot	16
3.3	Valvonnan riskinarvioinnin perusteet.....	17
4	TERVEYDENSUOJELU	18
4.1	Lainsäädäntö.....	18
4.2	Valvontakohteet.....	19
4.2.1	Ilmoitusvelvolliset kohteet	19
4.2.2	Hyväksyttävät kohteet.....	19
4.3	Valvontakohteiden riskiluokitus, tarkastustiheys ja tarkastuksiin käytettävä aika	20
4.4	Tarkastukset.....	20
4.4.1	Koulujen ja oppilaitosten tarkastukset.....	21
4.4.2	Asunnontarkastukset	21
4.4.3	Talousveden valvonta	22
4.4.4	Uimarantojen valvonta	23
4.4.5	Uimahallien ja yleisten altaiden valvonta	24
4.4.6	Suuret yleisötilaisuudet.....	24
4.5	Pakkokeinot.....	25
5.	ELÄINTEN TERVEYS- JA HYVINVOINTIOHJELMA.....	25
5.1	Lainsäädäntö.....	25
5.2	Voimavarat	26
5.2.1	Henkilöresurssit, vastualueet ja työnjako	26
5.2.2	Henkilökunnan pätevyyden ja osaamisen varmistaminen	28
5.3	Tietojärjestelmät	28
5.4	Yhteistyö ja viestintä.....	31
5.5	Maksut.....	31
5.6	Eläinten terveyden valvonta	32
5.6.1	Eläintautivalmius	32
5.6.2	Eläintautien ilmoittaminen	34
5.6.3	Eläintauteja tutkivat laboratoriot.....	34
5.6.4	Pakollinen ja vapaaehtoinen terveystarkastus	34

5.6.5 Muu eläintautivalvonta	35
5.7 Eläinten merkitsemisen ja rekisteröinnin valvonta	36
5.8 Sisämarkkina- ja kolmasmaa kauppa	37
5.9 Eläinten hyvinvoinnin valvonta	39
5.9.1 Epäilyyn perustuva tarkastus	40
5.9.2 Luvan- ja ilmoituksenvaraisen toiminnan valvonta	41
5.9.3 Muu hyvinvoinnin valvonta	41
5.10 Eläimistä saatavat sivutuotteet	42
5.10.1 Sivutuotelaitosten valvonta	42
5.10.2 Sivutuotteita käyttävien ja hävittävien toimijoiden valvonta	42
5.11 Täydentävien ehtojen valvonta	43
5.12 Eläinlääkäripalvelujen järjestäminen	44
5.12.1 Yleisen edun kannalta välttämättömät eläinlääkäripalvelut	44
5.12.2 Kiireellinen eläinlääkäriapu	47
5.12.3 Täydentävät palvelut	48
5.12.4 Saatavuus- ja laatutavoitteet	48
5.12.5 Toimitilat ja välineresurssit	49
5.13 Seuranta, arviointi ja raportointi	50
5.13.1 Julkisin varoin tuotettuja palveluja koskeva avoimuusvelvollisuus	50
6. LIITTEET	50

1. YLEISOSA

1.1 Johdanto

Ympäristöterveydenhuolto on ennaltaehkäisevää kansanterveystyötä, josta säädetään terveydenhuoltolaissa. Se määrittellään osaksi perusterveydenhuoltoa siten, että ympäristöterveydenhuollon tehtävänä on ympäristöperäisten terveysriskien vähentämiseen, poistamiseen ja ehkäisemiseen tähtäävä toiminta.

Ympäristöterveydenhuollosta säädetään terveydenhuoltolain (1326/2010) lisäksi terveydensuojelulaissa (763/1994), elintarvikelaissa (297/2021), tupakkalaissa (549/2016) ja eläinlääkintähuoltolaissa (285/2023). Em. lakien lisäksi ympäristöterveydenhuolto vastaa lääkelain 54a – 54d §:n mukaisesta nikotiinivalmisteiden myynnin valvonnasta.

Ympäristöterveydenhuollon lainsäädännön tavoitteena on varmistaa kuntalaisille turvallinen elinympäristö, jossa ei ole terveyshaittaa aiheuttavia tekijöitä. Lainsäädännössä korostetaan toiminnanharjoittajien omaa vastuuta, mutta viranomaisvalvontaa tarvitaan toiminnan ja tuotteiden määräystenmukaisuuden varmistamiseksi, toimijoiden tasapuolisen kohtelun varmistamiseksi sekä toimijoiden tuotantoedellytysten varmistamiseksi.

Ympäristöterveydenhuollon erityislainsäädäntö sekä valtioneuvoston valvontasuunnitelma-asetus (665/2006) edellyttävät kuntia laatimaan ja hyväksymään säännöllistä valvontaa koskevan ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelman siten, että valvonta on laadukasta, säännöllistä ja terveyshaittoja ehkäisevää.

1.2 Valvontasuunnitelman sisältö ja rakenne

Valvontasuunnitelma tehdään viiden vuoden ajalle ja se uudistetaan vuosittain siten, että siinä huomioidaan edellisen vuoden valvonnan toteutuma ja pyritään jatkuvan parantamisen malliin. Valvontasuunnitelma toimii siten samanaikaisesti suunnittelun ja arjen toteuttamisen työkaluna. Ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelma sisältää yleisosan ja toimialoittain elintarvike-, terveydensuojelu-, tupakka- ja lääkelain- sekä eläinlääkintähuollon suunnitelmat, joissa on kuvattu tarkastusten sisältö, valvontakohteiden tarkastustiheys, paikallinen riskinarviointi, tarkastuksiin keskimäärin käytettävä aika, viranomaisen toimesta tapahtuva näytteenotto sekä valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi.

1.3 Terveysvalvonnan voimavarat ja tehtäväjako

Kankaanpää	Käytettävissä olevat resurssit /htv	Suunnitelmallisen valvonnan laskennallinen tarve /htv
Terveydensuojelu	1,00	1,00
Tupakka- ja lääkelainvalvonta	0,2	0,12
Elintarvikevalvonta	1,8	0,88
Avustava henkilökunta	0,5	
Ympäristöterveydenhuollon johtaminen	1,0	
Eläinlääkäripalvelut	5,6	
Eläinsuojeluvalvonta	1,2	
Eläintautivalvonta	0,3	
Yhteensä	11,6	

Suunnitelmallisen valvonnan laskennallisessa tarpeessa huomioidaan ainoastaan etukäteen tiedossa olevat suunnitelmalliset tarkastuskäynnit sekä näytteenotto. Tämän lisäksi resurssitarvetta lisää huomattavasti kaikki suunnitteleman valvontatyö, kuten vuoden aikana vireille tulevien uusien valvontakohteiden käsittely, ennalta arvaamattomien epidemia- tai terveyshaittaepäilyjen selvittäminen, vireille tulevien asunnontarkastuspyyntöjen hoitaminen, lausuntopyynnöt, viranomaisyhteistyö, pakkokeinomenettelyt, suunnittelu- ja raportointi sekä tietojärjestelmien (Vati, ilppa ja Turre) muutokset ja toimimattomuudet. Vuonna 2025 tupakkalaki muuttui. Muutoksen myötä savuttomat nikotiinituotteet lisättiin säätelyn piiriin. Tuoteryhmien laajentuminen lisää tupakkalain mukaiseen valvontaan käytettävää aikaa. Kaikki huomioiden valvonnan kokonaistyöpanostarve on suurempi kuin suunnitelmallisen valvonnan laskentatarpeen osoittama määrä.

1.4. Tarkastukset

Tarkastuskäynnit ovat oleellinen osa selvittäessä valvottavan kohteen tai toiminnan vaatimustenmukaisuutta. Ne ovat myös hyvä tilaisuus toiminnanharjoittajille saada viranomaisilta neuvontaa ja ohjausta. Tarkastukseen valmistautuminen sisältää tarkastettavien asioiden suunnittelun ennakoon siltä osin, kun se on mahdollista, koska tarkastuksella voi tulla esiin asioita, joihin ei ole etukäteen varauduttu. Tarkastus voi kohdistua tiloihin, olosuhteisiin, omavalvontaan, asiakirjoihin, tuotteisiin, markkinointiin, verkkokauppaan ja toimintatapoihin. Yksittäinen tarkastus voi käsittää koko kohteen tarkastuksen tai vain jonkin osa-alueen tarkastuksen. Pelkkä näytteenottokäynti ei ole tarkastus.

Tarkastuksen sisältö määräytyy sen mukaan, millaiseen kohteeseen ja minkä lain perusteella se tehdään. Joihinkin kohteisiin on tarkoituksenmukaista tehdä tarkastus samanaikaisesti useamman lain perusteella. Tarkastuksesta laaditaan aina tarkastuskertomus. Tarkastuskäynti voi olla joko ilmoituksen tai hakemuksen käsittelyyn liittyvä tarkastus, perustarkastus, uusintatarkastus tai epäilyyn perustuva tarkastus. Suunnitelmallisia tarkastuksia ovat perustarkastus sekä sen seurauksena mahdollisesti tehtävä uusintatarkastus. Valvontasuunnitelmaan kirjattu tarkastustiheys ilmaisee, kuinka monta perustarkastusta kohteeseen vuoden aikana on suunniteltu tehtäväksi. Jos tarka

tuksella havaitaan sellaisia epäkohtia, joiden korjaamiseksi on annettava kehoitus tai määräys ja näihin liittyen määräaika, suoritetaan uusintatarkastus määräajan umpeuduttua. Uusintatarkastus on myös suunnitelmaan sisältyvä maksullinen tarkastus eikä se korvaa vuoden aikana mahdollisesti suunniteltuja perustarkastuksia.

1.5 Tietojärjestelmät

Ympäristöterveydenhuollon keskitetty tiedonhallintajärjestelmä Vati on käytössä. Tietojärjestelmän toiminnassa ja käytettävyydessä on ollut puutteita, mutta järjestelmää kehitetään jatkuvasti. Järjestelmään kirjataan ympäristöterveydenhuollon tapahtumat pois lukien eläinlääkintähuolto.

Ilppa on ympäristöterveydenhuollon sähköinen ilmoituspalvelu elintarvikelain ja terveydensuojelulain mukaisille ilmoituksille ja hakemuksille. Ilpan käytön rinnalla pidetään edelleen mahdollisuutta ilmoittaa toiminnan aloittamisesta sekä siinä tapahtuvista muutoksista perinteisellä lomakkeella. Toimijat näkevät palvelun kautta myös omat tietonsa ja pystyvät katsomaan tarkastusraportteja sekä päivittämään tietojaan. Tavoitteena on ohjata asiakkaita yhä enemmän tekemään ilmoitukset Ilpan kautta.

Eläinlääkintähuollon potilasohjelmisto vaihtui vuonna 2024 KliniQ ohjelmistoon. Yksikön käytössä on sähköinen arkistointijärjestelmä, Dynasty 10.

1.6 Riskinarviointi

Terveysvalvonnassa on kyse kahdenlaisesta riskinarvioinnista. Valvontaviranomaisen toiminta tähtää siihen, että valvottavilla kohteilla on toimiva riskien hallintajärjestelmä siten, että toiminnasta tai tuotteista ei aiheudu riskiä kuluttajien, muiden käyttäjien tai lähialueen väestön terveydelle tai hyvinvoinnille. Riskit voivat olla mikrobiologisia, kemiallisia tai fysiologisia tekijöitä. Suunnitelmallinen valvonta perustuu jatkuvaan riskien arviointiin. Riskin suuruuteen vaikuttavat toiminnan laajuus ja luonne, vaaralle altistuvien määrä sekä vaaran vakavuus ja toteutumisen todennäköisyys.

Lainsäädäntö ja keskusviranomaisten laatima kohdeluokitukseen perustuva valvontatarve sisältävät lähtökohtaisen riskinarvioinnin. Kankaanpään valvontasuunnitelmassa valvottavien kohteiden riskianalyysi on tehty arvioimalla vaaratekijät sekä vaaran todennäköisyys. Analyysi perustuu valvontahistoriaan, toiminnan laatuun, toimijalta saatuihin tietoihin ja paikallistuntemukseen. Arvioinnin perusteella tiettyjen valvontakohdetyyppejen tarkastustiheyttä on vähennetty tai nostettu keskusviranomaisten suosituksista. Lähtökohtaisesti tarkastustiheyttä vähennettäessä arvio perustuu kohteiden pieneen kokoon, asiakkaiden vähäiseen määrään tai toiminnan erityiseen riskittömyyteen. Valvontakohdetyyppejen lisäksi suunnitelmassa on mahdollistettu valvontatiheyden vähentäminen myös kohdekohtaisesti silloin, jos valvontahistoria on arvosanoiltaan moitteeton.

1.7 Valvonnan painopisteet ja projektit

Elintarvikevalvonnan valtakunnalliset painopisteet huomioidaan valvontasuunnitelman mukaisten tarkastusten yhteydessä.

Yhteistyötä muiden terveysterveysvalvonnan yksiköiden välillä pyritään ylläpitämään Satakunnan alueella vuonna 2026. Suunnitelmana on pitää palavereja yhteisten toimintatapojen edistämiseksi.

1.8 Koulutus

Ympäristöterveydenhuollon henkilöstö on korkeakoulutettua ja tehtävät vaativia asiantuntijatehtäviä, joiden menestyksellinen hoitaminen edellyttää jatkuvaa tietojen ajan tasalla pitämistä ja osaamisen kehittämistä. Ympäristöterveydenhuollon yhteisen valtakunnallisen valvontaohjelman mukaan hyvä koulutustavoite olisi peruskoulutuksen pituudesta, työn vaativuudesta ja toimenkuvasta riippuen keskimäärin kahdeksan koulutuspäivää vuodessa viranhaltijaa kohden. Koulutuspäiviksi lasketaan varsinaisten koulutuspäivien lisäksi myös muu ammattitaidon edistäminen, kuten työnohjauspäiviin osallistuminen, malliasiakirjoihin perehtyminen sekä muu suunnitelmallinen pätevyyden ylläpito. Koulutus järjestetään vuoden 2026 aikana pääsääntöisesti etä- ja verkkokoulutuksina.

1.9 Laadunhallinta

Kankaanpään kaupungin ympäristöterveydenhuollon toimintajärjestelmän ohjelmisto on poistettu käytöstä vuoden 2025 aikana IT yksikön aloitteesta. Toimintajärjestelmä on nähtävissä kuvina, mutta sitä ei voi toistaiseksi muokata tai ajantasaistaa. Järjestelmä pyritään siirtämään uudelle alustalle vuoden 2026 aikana.

1.10 Häiriötilanteisiin varautuminen

Ympäristöterveydenhuollon lainsäädännössä on määräykset siitä, että kunnan terveydensuojeluviranomaisen on ennakolta varauduttava häiriötilanteisiin tilanteiden aiheuttamien terveyshaittojen ehkäisemiseksi, selvittämiseksi ja poistamiseksi. Häiriötilanteisiin varaudutaan tarvittavin varo- ja valmiustoimenpitein yhteistyössä muiden viranomaisten ja laitosten kanssa.

Todennäköisiä, mahdollisesti useita kertoja vuodessa esiintyviä normaaliolojen häiriötilanteita ovat epäilyt ruokamyrkytyksistä ja elintarvikkeen tai veden välityksellä leviävistä infektioista. Terveysvaaraa mahdollisesti aiheuttavia erityistilanteita esiintyy käytännön työssä jatkuvasti. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi talousvesikaivojen sadevesivuodot tai patogeenien bakteerien löytyminen elintarvike- ja pintahygienianäytteenotossa. Normaaliolojen häiriötilanteisiin on toimintaohje.

Ympäristöpalveluiden erityistilannesuunnitelma on samalla valmiussuunnitelma ja se on räätälöity paikallisiin tarpeisiin. Suunnitelmassa huomioidaan sekä valmiuslain että normaaliolojen poikkeus-tilanteet. Erityistilannesuunnitelma tarkastetaan ja päivitetään vuosittain. Vakituinen henkilökunta on tavoitettavissa virka-ajan ulkopuolella toteutettavien, häiriötilanteisiin liittyvien talous-, uima- ja allasvesinäytteenottojen varalta. Näytteiden tutkimisen ja laboratoriopalvelujen saatavuuden osalta kirjallinen sopimus pyritään laatimaan vuoden 2026 aikana. Käytännössä kiiretilanteissa palvelee eläinlääkinnän päivystysnumero.

Käytännössä ympäristöterveydenhuollon henkilöstö osallistuu vuosittain valmiusharjoituksiin. Vesilaitosten edustajien kanssa pidetään lähes vuosittain yhteispalavereja, joissa vesilaitoksia valmennetaan häiriötilanteista, kriisitiedottamisesta ja muista ajankohtaisista varautumisasioista. Varautumisen tärkeys on entisestään korostunut kuluvan hallituskauden aikana.

1.11 Viestintä

Ympäristöterveydenhuollon viestinnän tarkoituksena on varmistaa kansalaisten turvallisuus kaikissa tilanteissa ja auttaa kansalaisia löytämään ne palvelut, joita ympäristöterveydenhuolto tarjoaa. Viranomaisilta odotetaan joustavaa, nopeaa, oikea-aikaista ja asiantuntevaa viestintää. Viestinnän osa-alueita ovat asiakaspalvelu ja tiedottaminen. Valvonnan tuloksien julkaiseminen lisää toiminnan läpinäkyvyyttä ja samalla ympäristöterveydenhuollon tunnettavuus lisääntyy.

Viestintä koostuu sisäisestä-, ulkoisesta- ja kriisiviestinnästä ja nämä kaikki osa-alueet kuuluvat ympäristöterveydenhuollon yksiköissä jokaiselle. Viranomaisen viestinnässä pyritään selkeään ja ymmärrettävään kielenkäyttöön ja käytetään huoliteltua yleiskieltä. Viestintävastuut on jaettu ja jokaisessa yksikössä vastuu viestinnästä kuuluu esimiehelle. Erityisesti häiriö- ja terveysvaaratilanteissa kriisiviestinnän osaaminen on poikkeuksellisen merkittävässä roolissa tilanteen menestyksikkään hoidon kannalta. Ympäristöpalveluiden viestintäsuunnitelmaa pidetään ajan tasalla. Terveysvalvonnan johtaja on osallistunut kaupungin kriisiviestintäohjeen laatimiseen.

1.12 Maksullisuus

Ympäristöterveydenhuollon laeissa säädetään, että kunnan valvontaviranomaisen tulee periä toiminnanharjoittajalta maksu valvontasuunnitelmaan sisältyvästä tarkastuksesta sekä vuosittainen perusmaksu elintarvike- ja terveydensuojelulain mukaisilta valvontakohteilta (EtL 72 § ja 73 §, TsL 50 §). Terveysuojelulain 50 a § mukaan näytteenotosta voidaan periä erillinen maksu poiketen elintarvikevalvonnan näytteenotosta. Terveysuojelulaki mahdollistaa maksujen perimisen myös muista erityisistä tehtävistä, jotka on eritelty hyväksytyssä taksassa. Tupakka- ja lääkelain valvonassa vuosittainen valvontamaksu kattaa kaiken valvonnan (tupakkalaki 91§, lääkelaki 54 d §). Eläinlääkintähuoltolain mukaisesti kunnan on perittävä maksu silloin, kun eläintä hoidetaan vastaanotolla sekä markkinahintainen maksu silloin, jos kunta tarjoaa lain 17 §:n mukaisia palveluja.

1.13 Suunnitelman seuranta ja toteutumisen arviointi

Valvontasuunnitelman toteutumista seurataan reaaliaikaisesti. Jokainen terveystarkastaja huolehtii oman suunnitelmaosuutensa toteutumisesta itsenäisesti. Terveystarkastajat jakavat tarkastuksensa kuukausikohtaisesti omaan vuosisuunnitelmaansa, josta on reaaliaikaisesti nähtävissä tehdyt suoritteet ja jäljellä olevat tarkastukset.

Suunnitelman toteutuminen käsitellään vuosittain ympäristö- ja terveyslautakunnassa ja raportoidaan Vyha-järjestelmään suunnitelmavuoden jälkeisen vuoden maaliskuun loppuun mennessä. Elintarvikevalvontaa ja eläinlääkintää koskevat raportit pitää kuitenkin raportoida järjestelmään jo helmikuun loppuun mennessä. Valvontasuunnitelman toteutumisen arviointia hyödynnetään ympäristöterveydenhuollon valvonnan kehittämisessä, valvonnan toimivuuden varmistamisessa ja uusien suunnitelmien laadinnassa. Jos suunnitelmakaudelta jostain syystä jää tarkastuksia tekemättä, siirtyvät ne automaattisesti seuraavan vuoden suunnitelmaan.

2. ELINTARVIKEVALVONTA

2.1 Lainsäädäntö

Elintarvikelain (297/2021) 39 §:n mukaan kunnan tulee laatia säännöllistä elintarvikevalvontaa koskeva valvontasuunnitelma siten, että valvonnassa otetaan huomioon toiminnan riskit ja niin, että valvonta on yleisten valvontaa koskevien vaatimusten mukaista, ehkäisee terveysvaaroja ja suojaa kuluttajia taloudellisilta tappioilta. Elintarvikevalvontasuunnitelma perustuu valvontakohteiden kartoitukseen, niiden riskiluokitukseen ja lainsäädännön asettamiin vaatimuksiin.

2.2 Elintarvikevalvonnan kohteet

2.2.1 Rekisteröitävät elintarvikehuoneistot

Elintarvikealan toimijan on tehtävä kirjallinen ilmoitus elintarvikehuoneistosta 10 §:ssä säädetylle viranomaiselle viimeistään neljä viikkoa ennen toiminnan aloittamista tai olennaista muuttamista (rekisteröity elintarvikehuoneisto). Kirjalliseen ilmoitukseen on liitettävä pohjapiirros, josta ilmenevät tilat ja niiden käyttötarkoitus sekä laitteiden ja kalusteiden sijoittelu. Ilmoitusvelvollisuus koskee myös sellaisia toimijoita, joilla ei ole varsinaista valvottavaa huoneistoa elintarvikkeiden käsitteilyä varten, mutta jotka toimivat elintarvikeketjun osana (ns. virtuaalihuoneistot, verkkokaupat, kotona sijaitsevat elintarvikehuoneistot). Toimijan vaihtuessa siten, että Y-tunnus muuttuu, tulee huoneistosta uusi elintarvikevalvonnan kohde, josta toimija tekee elintarvikelain 10 §:n mukaisen ilmoituksen. Mikäli toimija laajentaa toimintaa esimerkiksi perustamalla vähittäismyynnin ohien verkkokaupan, tulee toimijan tehdä viranomaiselle ilmoitus toiminnan oleellisesta muuttumisesta. Elintarvikevalvontaviranomainen ilmoittaa toimijalle kirjallisesti asian käsittelystä.

2.2.2 Hyväksyttävät elintarvikehuoneistot

Elintarvikealan toimijan, joka käsittelee eläimistä saatavia elintarvikkeita ennen vähittäismyyntiä, on haettava elintarvikehuoneiston hyväksymistä laitokseksi valvontaviranomaiselta ennen toiminnan aloittamista tai toiminnan olennaista muuttamista. Hyväksyttävät laitokset tarkastetaan ennen toiminnan aloittamista. Valvontaviranomainen tekee huoneiston hyväksymisestä laitokseksi päätöksen, jossa kuvataan kaikki laitoksen hyväksytyt toiminnot. Päätös tehdään 60 vrk kuluessa asian vireille tulosta. Tieto päätöksestä annetaan tiedoksi Ruokavirastolle, joka antaa laitokselle hyväksymisnumeron ja pitää listaa laitosten hyväksytyistä toiminnoista.

Myös itujen tuotanto on elintarvikevalvontaviranomaisen hyväksynnän vaativaa alkutuotantoa. Hyväksymisvelvoite ei koske pienimuotoista ja vähäriskistä toimintaa, jossa ituja myydään suoraan kuluttajille tai vähittäiskauppaan enintään 10 000 kg vuodessa. Pienimuotoisena toimintana pidetään myös maitotuotteiden valmistamista oman tai naapuritilan maidosta, kun valmistaminen sisältää vähintään pastörintia vastaavan lämpökäsittelyn.

2.3 Valvontakohteiden riskiluokitus ja tarkastuksiin käytettävä aika

Tarkastusten tiheyteen ja tarkastuksiin käytettävään aikaan vaikuttavat riskiluokitus, joka perustuu valvontakohteen toiminnan luonteeseen ja laajuuteen. Säännöllisen valvonnan tarkastuksista on laadittu kohdekohtainen valvontasuunnitelma, jonka riskiluokituksessa ja tarkastustiheyden määrittelyssä noudatetaan Ruokaviraston ohjetta 1028/04.02.00.01/2022/6.

Suunnitelmassa on esitetty ohjeen mukainen riskinarviointi sekä riskinarvioinnin perusteella suositeltu tarkastustiheys, tarkastukseen käytettävä aika sekä tämän perusteella suunnitellut tarkastukset vuosille 2026–2030.

Toiminnan luonne, laajuus, asiakasmäärät sekä valvontahistoria muodostavat lähtökohdan sille, kuinka merkittävä riski toimintaan liittyy, ja tähän perustuen arvioidaan elintarvikehuoneiston paikallinen valvontatarve. Riskinarvioinnin perusteella kohdekohtaista tarkastustiheyttä voidaan lisätä tai vähentää enintään puoleen valvontaohjelmassa määritellystä tarkastustiheydestä. Ilmoituksenvaraisissa kohteissa, joissa suunnitelman mukaisia tarkastuksia on yksi tai enemmän vuodessa, voidaan laskea tarkastustiheyttä puolella, jos kolme viimeistä tarkastusarvosanaa ovat olleet oivalisia ja kaikki kohteeseen sovellettavat oivarivit on tarkastettu vähintään kerran näiden tarkastusten aikana. Yhdestä tarkastuksesta saatu B-arvosana ei vaikuta laskettuun tarkastustiheyteen, mutta jo kahden eri tarkastuskerran B-arvosana nostaa tarkastustiheyden takaisin alkuperäiseen.

Jos kohde on vastaavasti saanut kahdella viimeisellä peräkkäisellä tarkastuskäynnillä arvosanan C tai D, tulee tarkastustiheys nostaa siten, että jos tarkastuksia on alle 1 / v, nousee tiheys yhteen kertaan vuodessa. Jos tarkastuksia on 1 / v, nousee tiheys kaksinkertaiseksi ja jos tarkastustiheys on 2 tai enemmän /v, nostetaan tiheys 50 %. Samoin tiheys nostetaan, jos kohde on saanut viimeisen kolmen vuoden aikana C tai D arvosanoja vähintään puolessa tarkastuksista.

2.4 Tarkastukset

Tarkastukset on määritelty yleisosan kohdassa 2.3. Tarkastus kohdistuu valvottavaan toimintaan. Se voidaan suunnata toimitiloihin, toimintatapoihin, tuotteisiin, olosuhteisiin ja asiakirjoihin. Tarkastus voi pitää sisällään koko kohteen tai jonkin osa-alueen tarkastuksen. Elintarvikelain mukainen Oiva -tarkastus tehdään pääsääntöisesti ennalta ilmoittamatta, koska tarkoituksena on tarkastaa sen hetkistä toimintaa yrityksessä. Tarkastusten sisältö vaihtelee kohdekohtaisesti. Kaikki Oiva-tarkastusohjeiden sisältämät asiat pyritään tarkastamaan vähintään kerran kolmen vuoden aikana, jos asiaa sovelletaan valvontakohteessa. Tiettyjä asiakokonaisuuksia tai asioita tarkastetaan riskiperusteisesti useammin kuin kerran kolmessa vuodessa.

Tarkastus voi olla myös uusintatarkastus, päätökseen tai määräykseen liittyvä tarkastus tai pelkkä asiakirjatarkastus.

Viranhaltija voi tarkastuksen yhteydessä ottaa tarvittavia näytteitä. Erillisestä suunnitelman mukaisesta näytteenottokäynnistä peritään laboratoriotutkimuksista aiheutuvat kulut.

Kaikki elintarvikehuoneistot eivät kuulu säännöllisen valvonnan piiriin. Tällaisia huoneistoja tarkastetaan ainoastaan tarvittaessa, esimerkiksi epäilyyn perustuen tai erilaisiin valvontaprojekteihin liittyen. Rekisteröidyistä huoneistoista erittäin vähäriskisiä ja siksi säännöllisen valvonnan ulkopuolella ovat esimerkiksi pubit. Ilmoitusvelvollisiin elintarvikehuoneistoihin tehdään aina ensimmäinen tarkastus. Säännöllisen valvonnan ulkopuolella oleviin ilmoitettuihin huoneistoihin, esimerkiksi pu-beihin, tehdään Oiva-tarkastuksen sijaan toiminnan aloitustarkastus, josta ei tule Oiva-raporttia. Tarkastuksesta kirjoitetaan raportti ja tarkastus on maksullinen.

Elintarvikevalvonnan suunnitelman mukaiset tarkastukset alkutuotantopaikkojen tarkastuksia lukuun ottamatta ovat Oiva -järjestelmän mukaisia tarkastuksia, joista laaditaan Oiva -raportti. Tarkastusten sisältö määräytyy Ruokaviraston antamien erillisten ohjeistusten mukaisesti.

Ilmoituksen tai hakemuksen käsittelyn yhteydessä uusi valvontakohde tulee suunnitelmallisen valvonnan piiriin. Ensimmäinen tarkastus tehdään toiminnan laadusta ja laajuudesta riippuen viimeistään kuuden kuukauden kuluessa toiminnan aloittamisesta. Uuden kohteen valvontatiheys määräytyy keskusviranomaisen kohdeluokituksen mukaisesti. Ensimmäisen tarkastuksen jälkeen todetaan kohteen riskiluokka ja sen mukainen tarkastustiheys. Ensimmäinen tarkastus ja riskiluokituksen perusteella tehty sitä seuraavat tarkastukset ovat maksullisia. Jos epäkohdan tai epäkohtien korjaamiselle on tarkastuskertomuksessa tai pakkokeinoasiakirjassa annettu määräaika, huoneistoon tehdään uusintatarkastus.

Valvonta-alueen ulkopuolelta tulevien liikkuvien elintarvikehuoneistojen tarkistaminen kyseiselle toiminnalle määritetyn tarkastustiheyden mukaisesti tai uusintatarkastuksen suorittaminen määräajan umpeuduttua ovat myös maksullisia tarkastuksia. Toimipaikkojen liikkuvan luonteen vuoksi kotipaikkakunnalla suoritettava valvonta ei aina onnistu, vaan tarvitaan alueiden välistä yhteistyötä kohteiden sujuvaan valvontaan.

2.5 Pakkokeinot

Hallinnollisia pakkokeinoja käytetään elintarvikevalvonnassa silloin, kun elintarvikealan toimija ei ryhdy tarvittaviin toimenpiteisiin elintarvikemääräysten noudattamiseksi eivätkä muut valvontatoimenpiteet ole riittäviä. Pakkokeinoja ovat Elintarvikelain 55–69 § mukaiset toimet, joita ovat mm. erilaiset määräykset ja kiellot, uhkasakko sekä teettämis- ja keskeyttämisuhka, haltuunotto sekä elintarvikehuoneiston hyväksynnän peruuttaminen.

Vaikka toimivaltaa hallinnollisten pakkokeinojen käyttöön ei olisi siirretty elintarvikevalvontatehtäviä suorittavalle kunnan viranhaltijalle, viranhaltija on kiireellisissä tapauksissa oikeutettu antamaan määräyksiä epäkohdan poistamiseksi, asettamaan kieltoja sekä tekemään haltuunottoa koskevan päätöksen. Tällainen viranhaltijapäätös on viipymättä saatettava kunnan elintarvikeviranomaisen käsiteltäväksi.

2.6 Näytteenotto

Viranomaisnäytteenotto toteutetaan rekisteröityihin elintarvikehuoneistoihin projekteina. Vuoden 2026 omana projektina tarkastetaan alueella toimivia mansikanmyyjiä myyntisesongin alussa. Tarkastuksilla valvotaan erityisesti kuluttajille ilmoitettujen tietojen oikeellisuutta pakkausmerkintöjä ja jäljitettävyyssiakirjoja tarkastamalla. Jos jäljitettävyyttä osoittavissa tiedoissa havaitaan puutteita eikä toimija pysty luotettavasti osoittamaan mansikoiden alkuperää tarkastuksen aikana, otetaan mansikoista näytteet isotooppitutkimusta varten alkuperän selvittämiseksi.

Valtakunnallisiin valvontaprojekteihin osallistutaan resurssien puitteissa. Hyväksyttyihin elintarvikehuoneistoihin tehdään valvontasuunnitelman mukaista näytteenottoa, liite 1.

Valvonnassa varaudutaan asiakasvalitusten perusteella tehtäviin tutkimuksiin, elintarvikkeista aiheutuvien terveysvaaratilanteiden tutkimuksiin, ruokamyrkytysten selvittämiseksi tarvittaviin tutkimuksiin sekä elintarvikevalvontaohjelmaan sisältyviin valvonta- ja seurantaohjelmiin. Elintarvikealan toimija vastaa tuotteidensa turvallisuudesta ja laadusta ja varmistaa sitä myös omavalvonnassa tehtävin tutkimuksin. Laitosvalvonnassa viranomaisnäytteenoton tarkoituksena on pistokokein varmistaa omavalvonnassa saatujen tutkimustulosten luotettavuutta ja tutkimusten oikeaa kohdentamista. Viranomaisnäytteenotolla ei korvata omavalvonnan näytteenottoa.

Viranomaisnäytteenottoa voidaan tarvittaessa lisätä, jos laitoksen omavalvonnan taso havaitaan odotettua huonommaksi, näytteenotto on tarpeen tarkastushavaintojen takia, viranomaisnäytteiden tulokset ovat epätydyttäviä tai muusta vastaavasta syystä. Näytteenotto pyritään tekemään pääsääntöisesti tarkastusten yhteydessä, mutta myös erillisiä näytteenottokäyntejä voidaan tehdä tarpeen mukaan.

Ympäristöterveydenhuollon elintarvikenäytteiden tutkiminen tapahtuu pääasiassa KVVY:n laboratorioissa. Viranomaisnäytteiden tutkimukset sekä sellaiset omavalvontaan sisältyvät tutkimukset, joiden tekemisestä on säädetty elintarvikelainsäädännössä, tulee tutkia laboratorioissa, joka täyttää kansainvälisen standardin SFS 17025 vaatimukset akkreditoituilla tai arvioiduilla menetelmillä.

2.7 Epidemiat ja terveysvaaratilanteet

Elintarvikelain 47 §:ssä säädetään, että kunnan elintarvikevalvontaviranomaisen on, saatuaan ilmoituksen ruokamyrkytyspäilystä tai epäillessään ruokamyrkytystä muusta syystä, viipymättä tehtävä tapausta koskeva selvitys asianmukaisine epidemiologisine ja mikrobiologisine tutkimuksineen yhteistyössä tartuntatautilaissa säädettyjen viranomaisten kanssa sekä toimitettava tarpeelliset ilmoitukset Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle ja Ruokavirastolle. Lain 27 §:n mukaan kunnan on laadittava erityistilanteisiin varautumista koskeva suunnitelma.

Epidemioiden selvittämistä on käsitelty myös ympäristöterveydenhuollon erityistilannesuunnitelmassa. Ruokamyrkytys- ja vesiepidemioiden selvitystyöryhmä kutsutaan koolle vähintään kerran vuodessa.

Ympäristöterveydenhuolto vastaa epidemian selvittämiskustannuksista siihen saakka, kunnes epidemiasta mahdollisesti vastuussa oleva taho on saatu selville. Valtioneuvoston asetus elintarvikkeiden ja veden välityksellä leviävien epidemioiden selvittämisestä (1365/2011) määrittelee epidemiatyöryhmän tehtävät ja kokoonpanon.

2.8 Muu valvonta

2.8.1 Suuret yleisötilaisuudet

Jos yleisötilaisuuden järjestäjällä on omaa elintarviketoimintaa, tehdään toiminnasta ilmoitus, joka käsitellään elintarvikelain mukaisesti. Muussa tapauksessa elintarvikealan toimijoita valvotaan suuressa yleisötilaisuudessa itsenäisinä toimijoina.

Tapahtumaan tehdään toimijoiden tarkastuksia elintarvikelain nojalla, jos tapahtuma-alue on rakennettu tapahtumaa varten ja alue on rajattu ja suljettu (henkilöiden oletetaan olevan tapahtuman ajan alueella) ja tapahtuman kokoaikainen kävijämäärä on 20 000 henkilöä tai enemmän tai jos alue ei ole suljettu (esim. markkinakatu) tai se on kokoontumishuoneisto ja tapahtuman kokoaikainen kävijämäärä on 40 000 henkilöä tai enemmän.

Vuonna 2026 tarkastetaan mahdollisuuksien mukaan tori- ja markkinatapahtumia. Tarkastuksilla painotetaan liikkuvien toimijoiden seurantaa ja varmistetaan, että toimijat ovat rekisteröityneet elintarviketoimijoiksi. Tarvittaessa tehdään Oiva-tarkastuksia.

2.8.2 Alkutuotanto

Vuoden 2026 aikana jatketaan alkutuottajien valvontaa avomaa- ja kasvihuoneviljelyn osalta maidontuotantotilojen hygienia tarkastusten lisäksi Ruokaviraston ohjeistuksen mukaisesti. Alkutuotannon valvonnasta ei peritä maksuja.

2.8.3. Vienti

Valvonta-alueella ei ole laitoksia, jotka ylläpitävät vientioikeutta Euraasian talousliiton ja/tai Kiinan alueelle. Kansalliselta valvonnalta vientihyväksyntä laitoksessa velvoittaa valvomaan laitosten valmiuksia ylläpitää vientimaan vientivaatimuksia. Mikäli jokin laitos on asetettu kohdemaan laitoslisäillä vientikieltoon, ei kyseiseen laitokseen tarvitse tehdä vuosittaista vientihyväksynnän ylläpitotarkastusta. Vientikiellon purkaminen edellyttää kuitenkin tarkastuksen tekemistä ja sen toteamista, että laitos täyttää Venäjänviennin edellytykset. Euraasian talousliittoon liittyvää ohjeistusta on annettu valvojille ja toimijoille Ruokaviraston ohjeessa 4616/04.02.00.01/2020/FI/3. Käytännössä vientiä ei vuonna 2026 ole.

Euraasian talousliiton ja/tai Kiinan laitoshyväksynnän saaneisiin laitoksiin on vientimaan viranomaisen vaatimuksesta tehtävä jatkuvaa vientivalvontaa. Vientivalvonta tehdään Oiva-tarkastusten yhteydessä ja kirjataan vain Oiva-järjestelmään.

Viennin oivarivit ovat rivejä, joista ei tule julkista Oiva-arvosanaa Oiva-raporttiin, eivätkä ne vaikuta Oivan yleisarvosanaan. Annetut arvosanat näkyvät laitokselle annettavassa tarkastuskertomuksessa sekä valvojille Oiva-järjestelmässä. Tarkastuksen yhteydessä on myös huomioitava, ettei erillinen vientitarkastus ole enää mahdollinen, sillä Oiva-järjestelmään kirjattaessa jokaiseen raporttiin pitää tulla kirjauksia myös julkisille riveille. Julkiset rivit, joita tarkastuksella täytetään, ei kuitenkaan tarvitse olla samoja kuin vientirivit, mutta huomattavat epäkohdat on kirjattava myös vastaaville julkisille riveille. Jokaisella tarkastuksella tarkastetaan rivit 20.1, 20.2, 20.3 ja muut viennin rivit periaatteessa vähintään kerran vuodessa. Käytännössä tällä hetkellä mitään viennin valvontaa liittyen Euraasian talousliiton alueelle ei tehdä johtuen kansainvälisestä tilanteesta.

3. TUPAKKA- JA LÄÄKELAIN VALVONTA

3.1 Lainsäädäntö

Tupakkalain (549/2016) 8 §:n mukaan kunta huolehtii alueellaan paikallisesta toiminnasta tupakkoinnin lopettamiseksi ja valvoo alueellaan tupakkatuotteiden, tupakan vastikkeiden, tupakointivälineiden, sähkösavukkeiden, nikotiininesteiden ja savuttomien nikotiinituotteiden myyntiä ja muuta luovuttamista, omavalvontaa koskevien säädösten noudattamista, markkinointi- ja esilläpitokieltoja koskevien säädösten noudattamista sekä tupakointikieltoja ja -rajoituksia koskevien säännösten noudattamista. Lain 84 §:n mukaan kunta laatii ja hyväksyy tupakkalain noudattamisen säännöllistä valvontaa koskevan tupakkalain valvontasuunnitelman. Valvonnan tulee olla laadukasta, riskiperusteista ja terveyshaittoja ehkäisevää. Valvontasuunnitelmassa otetaan huomioon valtakunnallisen valvontaohjelma paikallisten tarpeiden mukaisesti.

Tupakkalain muutos tuli voimaan vuonna 2025. Muutoksen myötä savuttomat nikotiinituotteet otettiin osaksi sääntelyä. Useat toimipaikat ilmoittivat ottavansa myyntiin savuttomien nikotiinituotteiden lisäksi nikotiininesteet. Suunnitelmassa on huomioitu savuttomien nikotiinituotteiden vaikutus vuosittaiseen valvontaan pidentäen tarkastuksiin kuluva aikaa.

Lääkelain mukaan kunnan tulee omasta aloitteestaan ja tehtyjen ilmoitusten perusteella tarkastaa nikotiinivalmisteiden varastointi- ja myyntipaikkoja sekä valvoa nikotiinivalmisteiden myyntiä.

Valvira on julkaissut valtakunnallisen tupakkalain valvontaohjelman vuosille 2025–2028. Valvontaohjelman tavoitteena on yhtenäistää valvontakäytäntöjä ja valvonnan ohjausta sekä lisätä valvonnan vaikuttavuutta ja laatua. Valtakunnallisessa tupakkalain valvontaohjelmassa on viisi painopistettä, joilla pyritään saavuttamaan valvontaohjelman tavoitteet: savuttomat nikotiinituotteet, laitton kaupan ehkäisy ja jäljitettävyyttä koskevan tiedon hyödyntäminen valvonnassa, etämyynti, markkinointi ja ehkäisevä päihdetyö.

Tupakkalain mukaan tupakkatuotteita ja nikotiininesteitä sekä savuttomia nikotiinituotteita saa myydä tai muutoin luovuttaa vain sijaintikunnan myyntipaikalle myöntämän vähittäismyyntiluvan perusteella. Tukumyynnistä tulee tehdä kirjallinen ilmoitus. Tupakkalaissa tarkoitettujen tuotteiden markkinavalvonnassa sovelletaan markkinavalvonta lainsäädäntöä.

Tupakointikielto koskee leikkikenttiä, alle 18-vuotiaille tarkoitettujen lastensuojelulain tai mielenterveyslain nojalla hoitoa antavien laitosten ulkoalueita sekä yleisiä uimarantoja. Tupakkalain mukaan tupakointi on kielletty leikkikentillä, joista on laadittava kuluttajaturvallisuuslain (920/2011) 7 §:n mukainen turvallisuusasiakirja. Tupakkalain 73 §:n mukaan kiello koskee myös esimerkiksi sähkösavukkeen käyttöä ja vesipiipputupakan sekä poltettavaksi tarkoitettujen kasviperäisten tuotteiden polttamista vesipiipussa. Yleisellä uimarannalla tupakointi on kielletty toukokuun alusta syyskuun loppuun. Yleisellä uimarannalla tarkoitetaan ns. EU-uimarantaa, joissa käyttäjämäärät ovat tyypillisesti suuria ja kävijöissä on paljon lapsia ja nuoria ja josta on tehtävä terveydensuojelulain (763/1994) 13 §:n 1 momentin 2 kohdan mukainen ilmoitus.

3.2 Valvontakohteet

Kunnat valvovat tupakan vähittäismyyntiä ja mainontaa myyntipaikoissa ja ravintoloiden tupakointitiloja sekä tupakointikieltojen noudattamista. Vuoden 2026 alusta Lupa- ja valvontavirasto ohjeistaa alueellisia ja paikallisia valvontayksiköjä niille kuuluvien tehtävien hoidossa.

Tupakkalain 549/2016 sääntelyn piirissä ovat tupakkatuotteiden lisäksi sähkösavukkeet ja sähkösavukkeissa käytettävät nesteet, nikotiininesteet sekä savuttomat nikotiinituotteet.

Tupakkavalvontaa tehdään pääasiassa elintarvikevalvonnan yhteydessä. Valvonnassa noudetaan pääosin valvontaohjelman mukaisia tarkastustiheyksiä.

3.2.1 Myyntipaikat

Tupakkatuotteiden ja nikotiinituotteiden myyntipaikan valvontakäynnillä käytetään Valviran, vuoden 2026 alusta Lupa- ja valvontaviraston, laatimaa tarkastuslomaketta. Riskinarvioinnin mukaan valvontakäynnillä tarkastettavia asioita ovat mm. myyntilupa, omavalvonta, tupakkalain alaisten tuotteiden myyntipakkausten säädöstenmukaisuus, jäljitettävyyden sekä esilläpitokiellon ja markkinointikiellon toteutuminen. Käytössä on Dentsu- tracking -sovellus, jonka avulla tupakkatuotteiden myyntipaikojen tarkastuksilla varmistetaan tuotteiden jäljitettävyyden viimeiseen vähittäismyyntipaikkaan.

3.2.2 Tupakointikieltojen ja rajoitusten valvonta

Tupakointikieltoja ja -rajoituksia valvotaan säännöllisen valvonnan yhteydessä ja valitusten perusteella rakennusten, kulkuneuvojen ja muiden vastaavien paikkojen sisätiloissa, jotka ovat yleisön tai asiakkaiden käytettävissä, ulkotiloissa järjestettävien yleisten tilaisuuksien katoksissa ja katso-moissa sekä päiväkotien ja esi- tai perusopetusta, ammatillista koulutusta tai lukio-opetusta anta-vien oppilaitosten ulkotiloissa, leikkikentillä, alle 18-vuotiaille tarkoitettujen lastensuojelulain tai mie-lenterveyslain nojalla hoitoa antavien laitosten ulkoalueilla ja yleisillä uimarannoilla (ns. EU-uimarannat). Tällä hetkellä valvonta-alueellamme ei ole EU-uimarantoja.

3.2.3. Ravintoloiden tupakointitilat

Tupakkalain 76 § mukaan ravintolan tai muun ravitsemisliikkeen sisätiloissa tupakointi voidaan sallia ainoastaan tupakointiin hyväksytyssä erillisessä tupakointitilassa. Ruoan ja juoman tarjoilu ja nauttiminen tupakointitilassa on kielletty.

Valviran näkemyksen mukaan ravintolan terassilla saa tupakoida tietyin ehdoin. Terassilla saa olla katon lisäksi korkeintaan kaksi seinää. Mikäli terassilla on kolme seinää ja katto, katsotaan se sisä-tilaksi, missä tupakointi on pääsääntöisesti kielletty. Seinien tai katon materiaalilla ei ole tässä asi-assa merkitystä. Myös avattavat ja suljettavat tasopinnat, kuten lasitukset ja markiisit, muodostavat seinän tai tasopinnan. Jos terassilla on tai sinne rakennetaan aitoja, on niiden oltava niin matalia, ettei niistä saa tuulensuojaa eivätkä ne estä savun haihtumista ilmaan.

Tupakointitilojen valvontaohjeistuksena käytetään Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2007:2 Ravintolan ja muun ravitsemisliikkeen tupakointitilasta. Tupakointitilojen tarkastuksessa käytetään Valviran laatimaa tarkastuslomaketta.

3.2.4 Yleisötilaisuudet

Tupakkalain 74 § kohdan 2 mukaan tupakointi on kielletty ulkoalueilla järjestettävien yleisten tilai-suuksien katoksissa ja katso-moissa sekä muissa tilaisuuden seuraamiseen välittömästi tarkoite-tuissa tiloissa, joissa osallistujat oleskelevat paikoillaan. Valvonnassa tarkastetaan, että tupakointi-kieltoalue ja tupakointiin tarkoitettu alue on merkitty selvästi havaittavalla tavalla ja tapahtuman järjestäjä on ohjeistanut esimerkiksi järjestyksenvalvojat puuttumaan tupakointikiellon rikkomiseen. Tapahtumaan tehdään tarkastuksia, jos tapahtuma-alue on rakennettu tapahtumaa varten ja alue on rajattu ja suljettu (henkilöiden oletetaan olevan tapahtuman ajan alueella) ja tapahtuman koko-aikainen kävijämäärä on 20 000 henkilöä tai enemmän tai jos alue ei ole suljettu (esim. markkina-katu) tai se on kokoontumishuoneisto ja tapahtuman kokoaikainen kävijämäärä on 40 000 henkilöä tai enemmän.

3.2.5 Asuinyhteisöjen tupakointikiellot

Tupakkalain 78 § mukaan asuinyhteisön yhteisissä ja yleisissä sisätiloissa ei saa tupakoida. Asun-toyhteisö saa kieltää tupakoinnin asuinyhteisön hallitsemisissa yhteisissä ulkotiloissa. Asuinyhteisö voi hakea kunnalta tupakkalain 79 § mukaisen tupakointikiellon määrittämistä asuinyhteisön raken-nuksen huoneistoihin kuuluville parvekkeille, huoneistojen käytössä oleviin ulkotiloihin ja huoneis-tojen sisätiloihin. Kunnan tulee määrätä tupakointikielto hakemuksessa tarkoitettuihin tiloihin, jos niistä voi kulkeutua tupakansavua toiselle parvekkeelle, toiseen huoneistoon kuuluvan ulkotilan

oleskelualueelle tai asuintilaan, eikä savun kulkeutumista ole mahdollista rakenteiden korjaamisella tai muuttamisella kohtuudella ehkäistä. Asuintilan haltijalle on ennen kiellon määräämistä varattava mahdollisuus ehkäistä savun kulkeutuminen myös omilla toimenpiteillään.

Kunnan on hakemuksesta peruutettava määräämänsä tupakointikielto, jos olosuhteet ovat muuttuneet, eikä kiellolle ole enää perusteita. Kiellon peruuttamista voi hakea asuinyhteisö tai kieltoa koskevan tilan haltija, jos asuntoyhteisö ei olennaisesti muuttuneista olosuhteista huolimatta hae kiellon peruuttamista. Valvonnassa perehdytään ja kouluttaudutaan tupakointikieltojen käsittelyyn asuinyhteisöissä, varaudutaan asuinyhteisöjen tupakointikieltohakemusten käsittelyyn ja varaudutaan terveydensuojelulain mukaisiin menettelyihin tupakansavun kulkeutumisen takia.

3.3 Valvonnan riskinarvioinnin perusteet

Valvonnan riskinarvioinnissa huomioidaan valvontahistoriasta ilmenevät aiemmat rikkomukset tai muulla tavoin ilmenevä kielteinen tai piittaamaton suhtautuminen tupakkalain säännöksiin, omavalvonnan puutteellisuus, myyntipaikan läheisyys suhteessa oppilaitoksiin tai muihin alle 18-vuotiaiden suosimiin paikkoihin, ajankohta (esimerkiksi alaikäisten yritykset ostaa tupakkatuotteita lisääntyvät yleensä syksyisin koulujen alettua), tupakansavulle altistuvien ihmisten suuri määrä ja mahdollinen erityisryhmä (lapset, nuoret, vammaiset, sairaat).

Suunnitelmassa huomioidaan myös erilaiset yllättävät valvontatapaukset, esimerkiksi asiakaslähettöiset valitukset. Vuoden 2026 aikana ei toteuteta tupakkavalvonnan projekteja.

4 TERVEYDENSUOJELU

4.1 Lainsäädäntö

Terveydensuojelulain (763/1994) tarkoituksena on väestön ja yksilön terveyden ylläpitäminen ja edistäminen sekä ennalta ehkäistä, vähentää ja poistaa sellaisia ympäristössä esiintyviä tekijöitä, jotka voivat aiheuttaa terveyshaittaa. Kunnan tehtävänä on alueellaan edistää ja valvoa terveydensuojelua niin, että asukkailla turvataan terveellinen ympäristö.

Terveydensuojelulain muutos hyväksyttiin loppuvuodesta 2021 ja se tuli voimaan vuoden 2022 alusta. Laissa tarkennettiin ilmoitusvelvollisuutta ja valvonnan maksullisuutta, mutta lisäksi tuotiin kokonaan uusi vuosittainen valvonnan perusmaksu. Perusmaksulla katetaan sellaisen suunnitelmallisen valvonnan kuluja, jolle ei voida määrittää suoriteperusteista maksua tai johon suoriteperusteinen maksu ei muuten sovellu. Lakimuutoksella on tarkennettu myös ilmoitusvelvollisten toimintojen luetteloa siirtämällä ilmoituksenvaraiset toiminnot ja huoneistot pykälätekstistä yksityiskohtaisemmaksi lain liitteeksi. Keskeisimmät vaikutukset käsittävät viranomaisen keinovalikoiman laajentumisen ja maksuperustan vahvistumisen.

Sosiaali- ja terveysministeriö on käynnistänyt uudistuksen asettamalla terveydensuojelulain kokonaisuudistushankkeesta vastaavan ohjausryhmän 25.1.2024. Ohjausryhmän toimikausi päättyy 30.4.2027. Uudistuksen myötä terveydensuojelulaissa on tarkoituksena säätää kattavammin muun muassa viranomaisvalvonnasta ja hallintomenettelyistä sekä viranomaisten käyttämistä tietojärjestelmistä. Valvontayksiköiden on varattava ohjelmakaudella työaikaa uudistuksen sidosryhmätyöhön osallistumiseen.

Terveydensuojelun yleisen suunnittelun ja valvonnan johto ja ohjaus kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle. Vuoden 2026 alusta Lupa- ja valvontavirasto ohjeistaa ja valvoo alueellisia ja paikallisia valvontayksiköjä niille kuuluvien tehtävien hoidossa.

Terveydensuojelulain 6 §:n mukaisesti kunnan tulee laatia ja hyväksyä säännöllistä valvontaa koskeva terveydensuojelun valvontasuunnitelma siten, että valvonta on laadukasta, säännöllistä ja terveyshaittoja ehkäisevää. Kunnan valvontasuunnitelmassa tulee ottaa huomioon valtakunnallinen terveydensuojelun valvontaohjelma.

Tässä suunnitelmassa esitetään terveydensuojelulain mukaisen valvonnan tavoitteet vuodelle 2026. Suunnitelmaa laadittaessa on otettu huomioon valtakunnallinen terveydensuojelun valvontaohjelma vuosille 2025–2028. Valtakunnallisen terveydensuojelun valvontaohjelman tavoitteena ovat: Yhtenäistää valvontakäytäntöjä koko maassa ja saattaa toiminnanharjoittajat yhdenvertaiseen asemaan valvonnan tiheyden ja laadun osalta, paikallista riskinarviota unohtamatta, sekä valvontaa suuntaavien painopisteiden avulla kohdistaa valvontaresurssit tehokkaasti ja suunnitelmallisesti edistämään elinympäristön terveellisyttä.

Terveydensuojelun valtakunnallisen valvontaohjelman painopisteet ohjelmakaudella ovat talousvesivalvonnan uudet sisällöt: alueellinen yhteistyö, riskienhallintasuunnitelmat ja ensisijaisten tilojen vesilaitteistojen riskienhallinta. Toisena painopisteenä on osaaminen ja paikalliset tarpeet viranomaisvalvonnassa: toiminnanharjoittajien omavalvonnan ja paikallisten tarpeiden sekä erityispiirteiden huomioon ottaminen riskinarvioinnissa, asumisterveysasioissa ajantasaiseen tietoon perustuva ohjaus ja valvonta, oman osaamisen kehittäminen ja ylläpito sekä yhteistyön ja ennakkoinnin edistäminen. Kolmantena painopisteenä on valmius ja varautuminen terveydensuojelussa; häiriöti-

lanteisiin varautuminen ja suunnitelmien päivittäminen ja yhteensovittaminen, yhteistyön vahvistaminen hyvinvointialueiden kanssa, osallistuminen häiriötilanne- tai valmiusharjoitukseen lähtökohteisesti vuosittain.

4.2 Valvontakohteet

Terveysuojelulain nojalla suunnitelmallisesti valvottavia kohteita ovat talousvettä toimittavat laitokset, koulut ja muut oppilaitokset, päivähoitopaikat, esiopetustilat, vanhainkodit, lastenkodit ja muut vastaavat sosiaalialan yksiköt, kauneushoitolat ja muut huoneistot, jossa harjoitetaan ihonkäsittelyä tai -hoitoa, solariumit, kuntosalit ja muut julkiset liikuntatilat, yleiset saunat, uimahallit, uimarannat, uima-altaat, uimalat, kylpylät, lasten ja nuorten kerho- ja kokoontumishuoneistot sekä majoitushuoneistot. Valvontakohteet on lueteltu liitteenä olevassa kohdekohtaisessa valvontasuunnitelmassa. Monissa huoneistoissa on useampia toimintoja. Näiden huoneistojen kirjaamisessa yhdeksi tai useammaksi kohteeksi noudatetaan Valviran ohjeistusta. Suunnitelmallisen valvonnan lisäksi terveysvalvonta tekee tarkastuksia tarvittaessa muihinkin kohteisiin terveysuojelulain vaatimusten valvomiseksi ja mm. osallistuu kuntien sisäilmatyöryhmiin.

4.2.1 Ilmoitusvelvolliset kohteet

Terveysuojelulain 13 §:n liitteessä mainituista ilmoituksenvaraisista toiminnoista toimijan on tehtävä viimeistään 30 vuorokautta ennen toiminnan aloittamista kirjallinen ilmoitus kunnan terveysuojeluviranomaiselle. Ilmoitus on tehtävä myös toimijan vaihtumisesta ja toiminnan oleellisesta muuttamisesta. Toimijalle toimitetaan todistus ilmoituksen vastaanottamisesta. Huoneistoon tehdään tarkastus ilmoituksen käsittelyyn liittyen ainakin kouluihin ja oppilaitoksiin sekä päivähoitoon. Riskinarvioinnin perusteella tarkastus voidaan jättää myös tekemättä. Ilmoituksen käsittelystä, todistuksesta ja tarkastuksesta peritään maksu. Terveysuojelulain mukaisesta ilmoituksesta annetaan tieto huoneiston sijaintipaikan rakennusvalvontaviranomaiselle, jos ei ole ilmeistä, että rakennusvalvonta on tietoinen uudesta huoneistosta. Majoitusliikettä koskevasta ilmoituksesta sekä mahdollisesta tarkastuskäynnistä tällaiseen huoneistoon on ilmoitettava sen kihlakunnan poliisilaitokselle, jonka toimialueella rakennus, huoneisto tai muu liikepaikka sijaitsee, ja alueen pelastusviranomaiselle. Poliisi- ja pelastusviranomaisella on oikeus olla läsnä tarkastuksen suorittamisessa.

Terveysuojelulain 13:n mukainen ilmoitus edellytetään myös toiminnanharjoittajalta, joka ottaa talousvettä omilla laitteilla käytettäväksi osana julkista tai kaupallista toimintaa. Yhteisessä käytössä olevan vedenottamon tai vesisäiliön omistajan on tehtävä vastaava ilmoitus, jos talousvettä otetaan käytettäväksi vähintään 50 henkilön tarpeisiin tai vähintään 10 kuutiometriä vuorokaudessa.

4.2.2 Hyväksyttävät kohteet

Talousvettä toimittavan laitoksen, jolla on omaa veden tuotantoa tai käsittelyä, on haettava toimintansa hyväksymistä kunnan terveysuojeluviranomaiselta viimeistään kolme kuukautta ennen suunniteltua toiminnan aloittamista. Talousvettä ei saa toimittaa ennen kuin toiminta on hyväksytty. Toiminnan hyväksymistä on haettava myös, jos vedenottoa tai vedenkäsittelyä laajennetaan tai muutetaan olennaisesti tai jos veden laadussa tai jakelussa tapahtuu talousveden laadun kannalta olennaisia muutoksia. Kunnan terveysuojeluviranomainen tekee hakemuksesta päätöksen, jossa on nimettävä talousvettä toimittavan laitoksen vedenjakelualueet.

4.3 Valvontakohteiden riskiluokitus, tarkastustiheys ja tarkastuksiin käytettävä aika

Terveydensuojelulain mukaiset valvontakohteet jaetaan riskiluokkiin, joiden perusteella määräytyy toimintatyyppien yleinen tarkastustiheys. Valvontakohteiden tarkastustiheyksien määrittämisessä on käytetty Valviran ohjeistamia tarkastustiheyksiä, jotka on esitetty valtakunnallisessa terveydensuojelun valvontaohjelmassa. Toimintatyyppien riskinarviointi, riskiluokitus ja tarkastustiheydet on laadittu yhteisesti maakunnan valvontakohteille. Riskinarvioinnissa on huomioitu toiminnan aiheuttama terveysvaara ja olosuhteet, joista voi aiheutua terveyshaittaa. Samoin huomioidaan altistuvien ihmisten määrä sekä altistumisaika. Riskinarvioinnin toimintatyyppikohtaista tarkastustiheyttä on voitu lisätä tarpeelliseksi katsotulla määrällä tai vähentää enintään puoleen valvontaohjelmassa määrittelystä tarkastustiheydestä. Näin arvioiden tarkastustiheyttä on laskettu mm. pienten uimarentojen ja -altaiden osalta. Tarkastustiheyttä ei kuitenkaan vähennetä harvemmaksi kuin viiden vuoden välein tehtäväksi. Tarvittaessa kohteen tarkastustiheyttä voidaan lisätä kohdekohtaisen riskinarvioinnin perusteella, jolloin tarkastustiheyttä määritettäessä huomioidaan kohteen olosuhteet, joista voi aiheutua terveyshaittaa ja kohteen valvontahistoria. Yksityisten vuokrattavien tilapäiseen majoituskäyttöön tarkoitettujen mökkien tarkastukset tehdään kuitenkin vain valitusten perusteella.

Tarkastuksiin käytettävän ajan arvioinnissa on käytetty Valviran antamia ohjeellisia tarkastusaikoja. Laadittu riskiluokitus ja tarkastustiheydet eri valvontakohdetyypeille on esitetty liitteenä.

4.4 Tarkastukset

Tarkastuksia tehdään valvontasuunnitelman mukaiseen säännölliseen valvontaan, asiakasvalitukseen, epäilyyn ja ilmoitusten käsittelyyn liittyen sekä uusintatarkastuksina todettujen epäkohtien korjaamisen varmistamiseksi. Asunnontarkastukset tehdään ainoastaan kirjalliseen pyyntöön perustuen. Terveydensuojelulain mukaisten huoneistojen säännöllisen valvonnan tarkastuksista on laadittu kohdekohtainen suunnitelma, joka on liitteenä.

Tarkastuksia voidaan tehdä tarvittaessa, esimerkiksi epäilyn tai yhteydenoton takia, myös sellaisiin huoneistoihin ja kohteisiin, jotka eivät ole terveydensuojelulain mukaisesti ilmoitusvelvollisia eivätkä säännöllisen valvonnan piirissä. Tällaisista tarkastuksista ei peritä maksua. Myös asiakasvalitukseen liittyvät tarkastukset ovat maksuttomia.

Monissa terveydensuojelulain mukaan ilmoitusvelvollisissa huoneistoissa on useita toimintoja. Jos huoneistossa on useita terveydensuojelulain mukaisia toimintoja, pyritään huoneisto tarkastamaan samalla tarkastuskäynnillä kaikkien toimintojen osalta, jos kaikkien toimintojen tarkastaminen on käytännössä toteutettavissa. Jos huoneistossa tarjotaan solariumpalvelua, tehdään lisäksi solariumpalvelun tarkastus säteilylain nojalla. Julkisiin majoitushuoneistoihin ja muihin huoneistoihin tehtävän tarkastusten yhteydessä tarkastetaan tupakointikieltojen- ja rajoitusten noudattaminen tupakkalain nojalla.

Valvira on julkaissut vuonna 2018 mallit terveydensuojelulain mukaisista tarkastuslomakkeista huoneistojen tarkastamiseksi. Vuonna 2026 suunnitelmallisen valvonnan tarkastukset tehdään soveltuvien osin näiden lomakkeiden mukaisesti. Lomakkeet koostuvat kahdesta osasta, itse tarkastuslomakkeesta ja sen selitysosasta. Selitysosassa kerrotaan, mitä ABCD-arvostelulla tarkoitetaan sekä avataan kussakin kohdassa tarkastettavia asioita. Vuoden 2026 tarkastuksilla ei omavalvontaan liittyviä kirjallisia asiakirjoja edellytetä.

Säteilylain (SäL 859/2018) mukaan kunnan terveydensuojeluviranomainen valvoo talousveden radioaktiivisuuden sekä asuntojen ja muiden oleskelutilojen sisäilman radonpitoisuuden viitearvojen noudattamista. Lisäksi kunnan terveydensuojeluviranomainen valvoo säteilylain 146 §:ssä tarkoitettua selvitysvelvollisuutta talousvettä toimittavan laitoksen ja muiden oleskelutilojen osalta. Säteilylain 156 § velvoittaa selvittämään eräiden muiden oleskelutilojen radonpitoisuudet. Solaariumkohteen tarkastus tehdään VATI-lomakkeen lisäksi Säteilyturvakeskuksen tarkastuslomakkeilla. Lomakkeet toimitetaan tarkastuksen jälkeen Säteilyturvakeskukselle.

4.4.1 Koulu- ja oppilaitosten tarkastukset

Terveysuojelulain mukaiset valvontasuunnitelmaan kuuluvat tarkastukset tehdään osana koulujen ja oppilaitosten terveydellisten olojen tarkastusta kolmen vuoden välein. Monissa kunnissa kouluterveydenhuolto toimii monialaisten tarkastusten koollekutsujana. Terveysuojelun suunnitelmallisen valvonnan tarkastukset pyritään sovittamaan yhteistarkastusten tarkastusrytmiin. Joskus monialaisella tarkastuksella syntyy epäily epäkohdasta, jonka selvittämiseksi on tarpeen tehdä uusintatarkastus. Tarkastus katsotaan suunnitelman mukaiseksi, maksulliseksi tarkastukseksi. Myös silloin, kun kyseessä on monialainen tarkastus, tulee huolehtia siitä, että tarkastus kattaa mahdollisimman hyvin terveyshaittojen ehkäisemisen kannalta olennaiset seikat.

Terveys- ja Hyvinvoinnin laitos on julkaisut vuonna 2015 oppaan oppilaitosten ympäristön ja yhteisön monialaiseen tarkastamiseen (Opas 7/2015, Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos, opas ympäristön ja yhteisön monialaiseen tarkastamiseen). Vuonna 2018 Valvira on julkaissut ohjeen koulun ja päiväkodin olosuhdevalvontaan, terveyshaitan ennaltaehkäisemiseen (Ohje 12/2018).

4.4.2 Asunnontarkastukset

Sosiaali- ja terveysministeriö on antanut terveydensuojelulain nojalla asetuksen (545/2015) asunnon tai muun oleskelutilan terveydellisistä olosuhteista. Terveydellisillä olosuhteilla tarkoitetaan asunnon tai muun oleskelutilan fysikaalisia (esim. lämpötila, kosteus, ilmanvaihto, melu), kemiallisia (esim. hiilidioksidit, häkä, formaldehydi) ja biologisia (esim. mikrobikasvustot) olosuhteita. Samassa asetuksessa on säädetty myös ulkopuolisen asiantuntijan pätevyysvaatimuksista. Valvira on laatinut asumisterveysasetuksen soveltamisohjeen, jossa annetaan yksityiskohtaisia tulkintoja ja käytännöllisiä esimerkkejä asumisterveysasetuksen soveltamiseen.

Asumisterveysasetuksessa korostetaan sisäilmatutkimusten kokonaisarviointia, yhden yksittäisen ohjearvon ylitys ei välttämättä tarkoita terveyshaittaa. Terveysuojeluviranomainen voi terveydensuojelulain 27 §:n mukaan velvoittaa terveyshaitan aiheuttajaa poistamaan todettu terveyshaitta. Viranomainen voi myös kieltää tai rajoittaa käyttämästä asuntoa tai oleskelutilaa tarkoitukseensa.

Terveysvalvonta antaa neuvoja ja ohjeistuksia asumisterveyteen liittyvissä kysymyksissä. Terveyshaittoja selvittäviä tarkastuksia tehdään asukkaiden pyynnöstä, kun epäillään, että asunnossa on mahdollisesti terveyshaittaa aiheuttavia tekijöitä. Muiden tahojen pyynnöstä asunnontarkastus voidaan tehdä vain, jos on perusteltu syy olettaa asunnon aiheuttava asukkaille tai naapureille terveyshaittaa. Asunnontarkastukset tehdään aina kirjallisen asunnontarkastuspyynnön perusteella. Asunnontarkastuspyynnössä tuodaan esille omistussuhteet, perustietoja asunnosta, mahdolliset tehdyt toimenpiteet ja oireilut.

Asuntojen ja muiden oleskelutilojen ensimmäisellä tarkastuksella arvioidaan, onko rakennuksessa asukkaille tai tilojen käyttäjille terveyshaittaa aiheuttavia tekijöitä ja edellyttääkö terveyshaitan toteaminen jatkoselvityksiä. Tarkastuksella voidaan tehdä alustavia mittauksia asunnon olosuhteista tai mittaukset voidaan velvoittaa tehtäväksi ulkopuolisella asiantuntijalla. Näytteenotot teetetään pääsääntöisesti ulkopuolisella asiantuntijalla. Arvioitaessa terveydensuojelulain mukaista terveyshaittaa, käytetään apuna Valviran ohjetta asunnon terveyshaitan selvittämismenettelyyn (10/2020) sekä Asumisterveysasetuksen soveltamisohjeita (8/2016) osat I-V, päivitetty v. 2021. Osa III on päivitetty 3.5.2024. Tarkastuksista laaditaan aina tarkastuskertomus, joka toimitetaan asianosaisille. Siivottomuusasiat hoidetaan Valviran julkaiseman ohjeen mukaisesti (Valviran ohje asuntojen siivottomuustapauksissa, 3/2011).

4.4.3 Talousveden valvonta

Kaikilla isoilla vesilaitoksilla on asetuksen mukaiset hyväksytyt riskinarvioinnit ja valvontatutkimusohjelmat, joista on tehty hallinnollinen päätös. Riskinarviot päivitetään uusien vaatimusten mukaisesti vuoden 2026 aikana. Pienet vesiosuuskunnat ovat toimittaneet pyydetyn suppeamman riskinarvioinnin vuoden 2021 aikana. Näistä riskinarvioinneista ei tehdä hallinnollista päätöstä, vaan asiakirjat tarkastetaan valvontakohteiden tulevilla tarkastuskäynneillä, jolloin ne katsotaan hyväksytyiksi. (Talousvesiasetuksen soveltamisohje, osa 1. 2020).

Talousveden laatua vedenjakelualueilla valvotaan valvontatutkimusohjelmien mukaisesti otettavien vesinäyttein. Näytteistä tehtävät tutkimukset on tarkemmin määritelty verkostoveden näytteenotto-suunnitelmissa. Näytteiden määrät vedenjakelualueilta on esitetty kohdekohtaisessa valvontasuunnitelmassa. Verkostoveden näytteenoton hoitavat joko terveystarkastajat, vesilaitokset itse tai ulkopuolinen näytteenottaja. Jos näytteenottaja on joku muu kuin terveystarkastaja, tulee kunnan terveydensuojeluviranomaisen varmistua siitä, että ulkopuolinen näytteenottaja tuntee talousvesinäytteiden ottoon liittyvät yleiset periaatteet. Varmistaminen hoidetaan Valviran ohjeen 16/2018 kohdan 12.1 mukaisesti. Veden laadun tutkimustulokset toimitetaan viivytyksettä tiedoksi viranomaiselle. Näin ollen veden laadun arviointia tehdään säännöllisesti aina tutkimustulosten saatua. Talousveden laadun valvonnan lisäksi vedenjakelualueisiin ja vesilaitoksen tehdään tarkastuksia kohdekohtaisen suunnitelman mukaisesti.

Sellaisten elintarvikehuoneistojen ja julkista toimintaa harjoittavien huoneistojen, joilla on oma kaivo, talousveden laatua valvotaan säännöllisin näytteenotoin. Tutkimustiheys on elintarvikealan yrityksen toiminnan luonteesta riippuen yhdestä kerrasta vuodessa yhteen kertaan kolmessa vuodessa. Näytteet voidaan ottaa tarkastuksen yhteydessä. Nämä huoneistot ja näytemäärät on esitetty kohdekohtaisessa valvontasuunnitelmassa.

Ns. ensisijaiset tilat eli kohteet, jotka ovat muita kuin kotitalouden käyttöön tarkoitettuja tiloja, joissa suuri määrä veden käyttäjiä voi altistua talousvedestä tai lämpimästä käyttövedestä aiheutuvalle terveyshaitalle, valvotaan suunnitelmakaudella riskiperusteisesti siten, että käyttöveden lämpötila mitataan valvontakäynnin yhteydessä.

Viranomaisen ottaa talousvedestä näytteitä myös epäillyssä vesiepidemiatapauksessa tai valituksen takia. Häiriötilanteiden ja epidemioiden ennaltaehkäisemiseksi on terveysvalvonta pitänyt lähes vuosittain vapaamuotoisia yhteispalavereja vesilaitosten vastaavien hoitajien kanssa. Yhteispalaveri pidetään taas vuonna 2026, jolloin sovitaan kaikkien vesilaitosten riskinarviointien päivittämisen aikataulu ja sisältö.

Vuoden 2023 alussa muutettiin Sosiaali- ja terveysministeriön asetusta talousveden laadusta ja valvonnasta sekä rakennusten vesilaitteistojen riskienhallinnasta (1352/2015). Vuoden 2026 valvontasuunnitelman näytteenotto-osio on asetuksen mukainen. Riskinarvion perusteella on tehty muutoksia jaksottaisen seurannan analyysiparametreihin. Muutokset ja muutokseen johtaneet perusteet on kirjattu liitteessä 2.

Terveystarkastajaviranomainen valvoo säteilylain 146 §:ssä tarkoitettua selvitysvelvollisuutta talousvettä toimittavan laitoksen osalta. Jos radonin aktiivisuuspitoisuus poikkeaa talousvesiasetuksessa säädetystä, kunnan terveystarkastajaviranomaisen on viivytyksettä ilmoitettava poikkeamasta STUK:lle. Tapauksissa, joissa talousveden radonpitoisuus on laatuvaioitetta (alle 300 Bq/l) suurempi, mutta laatuvaatimusta (1 000 Bq/l) pienempi, harkitaan korjaavien toimenpiteiden tarpeellisuutta riskinarvioinnin perusteella. Jos talousveden radonpitoisuuden laatuvaatimuksen enimmäisarvo (1000 Bq/l) tai viitteellinen vuosiansa (0,10 mSv) ylittyy, korjaavat toimenpiteet ovat säteilyturvallisuussyistä aina välttämättömiä. Pienten talousvettä toimittavien laitosten valvonnassa (STMa 401/2001) otetaan huomioon, että radonin enimmäispitoisuus on laatusuositus.

4.4.4 Uimarantojen valvonta

Yleisiltä uimarannoilta otetaan vesinäytteitä uimaveden laadun seuraamiseksi. Veden laadun valvonnan lisäksi uimarannat tarkastetaan säännöllisesti. Uimarantojen tarkastustilastiedot ja näyttemäärät on esitetty liitteenä olevassa kohdekohtaisessa suunnitelmassa.

Yleisiltä uimarannoilta (STM 177/2008) otetaan yksi näyte 1–2 viikkoa ennen kunkin uimakauden alkua sekä vähintään kolme näytettä uimakauden (15.6.–31.8.) aikana. Näytteenottopäivät jaetaan tasaisesti uimakauden ajalle siten, että näytteenottopäivien väli ei koskaan ylitä yhtä kuukautta. Pieniltä yleisiltä uimarannoilta (STM 354/2008) otetaan vähintään kolme näytettä uimaveden laadun varmistamiseksi. Tarvittaessa otetaan ylimääräisiä näytteitä. Ylimääräisiä näytteitä otetaan, jos otetussa näytteessä bakteeripitoisuudet ylittävät asetetut raja-arvot tai ovat lähellä raja-arvoa.

Jos näytteen bakteeripitoisuudet ylittävät raja-arvot, otetaan välittömästi uusintänäytteet. Uimaranta voidaan asettaa uimakieltoon, jos uusintänäytteen bakteeripitoisuudet ylittävät ohjearvon. Riskinarviointiin perustuen uimaranta voidaan asettaa uimakieltoon myös ensimmäisen näytteen perusteella. Uimakielto voidaan purkaa, kun uimarannalta on otettu kaksi raja-arvon alittavaa näytettä.

Terveystarkastajat huolehtivat uimarantojen näytteenotosta. Tutkimuslupat toimitetaan välittömästi toimijalle, jonka tehtävänä on huolehtia testauslupien rannan ilmoitustaululle.

Keväällä ennen uimakauden alkua annetaan toimijoille sinilevistä kertova tiedote ja ohjeistus. Jos uimarannoilla todetaan runsaasti sinilevää, rannan ylläpitäjä voi laittaa tiedotteen sinilevästä ja toimintaohjeet. Tarpeen mukaan terveysvalvonta vastaa tiedotusvälineiden kysymyksiin. Sinilevien määritys tehdään pääsääntöisesti aistinvaraisesti. Jos rannalla havaitaan sinilevää tai tunnistaminen on vaikeaa aistinvaraisesti, voidaan näyte laittaa lajityypitykseen laboratorioon.

Uimarannoille tehdään suunnitelmallisia tarkastuskäyntejä joka toinen vuosi, mutta jokaisen näytteenoton yhteydessä valvotaan samalla yleistä siisteyttä, ilmoitustaulun ajantasaisuutta, laituri- ym. rakenteiden kuntoa ja tupakointikieltojen toteutumista.

Talviuintipaikkojen valvonta kohdistetaan paikkoihin, joissa oletetaan käyvän yli 100 uimaria päivässä. Uimavesinäytteet otetaan kolme kertaa talviuintikauden aikana. Valvonta-alueella näin isoja talviuintipaikkoja ei ole.

4.4.5 Uimahallien ja yleisten altaiden valvonta

Terveysturvallisuuslain 29 §:n mukaan terveysturvallisuusviranomaisen on valvottava säännöllisesti yleisen uimahallin, kylpylän sekä yleisen virkistymis-, kuntoutus- ja hieronta-altaan veden laatua. Uima-allasveden laatuvaatimuksista, näytteenottotiheyksistä, laitoksen suorittamasta käyttötarkkailusta, valvontatutkimusohjelmasta ja valvontaviranomaisen velvollisuuksista on säädetty Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa Uimahallien ja kylpylöiden allasvesien laatuvaatimuksista ja valvontatutkimuksista (315/2002).

Laitoksen ylläpitäjä laatii yhteistyössä terveysturvallisuusviranomaisen kanssa laitoksen säännöllistä valvontaa varten laitospäiväkohtaisen valvontatutkimusohjelman. Valvontatutkimusohjelma sisältää uimaveden näytteenottosuunnitelman ja selvityksen laitoksen suorittamasta käyttötarkkailusta. Kaikille maakunnan alueella oleville uimahalleille ja pienemmille uima-altaalle on laadittu uima-allasveden näytteenottosuunnitelma. Valvonnassa olevat uimahallit ja altaat sekä näytemäärät on annettu kohdekohtaisessa valvontasuunnitelmassa. Suunnitelmaan on kirjattu näytteet näytteenottajasta riippumatta. Näytteenoton voi hoitaa terveystarkastaja, laitoksen ylläpitäjä tai ulkopuolinen näytteenottaja. Laitoksen ylläpitäjä tiedottaa allasveden laadusta pitämällä viimeisimmät valvontatulokset esillä.

Uimahallien lisäksi näytteitä otetaan yleisistä altaista. Yleisillä altailla tarkoitetaan hotellien, koulujen, päiväkotien, hoitokotien jne. altaita. Näytteet otetaan näytteenottosuunnitelman mukaisesti toiminnan laajuuden mukaan. Jos altaan käyttäjämäärä on huomattavan vähäinen, voidaan näytemäärää vähentää asetuksen mukaisesti.

Uimahalleihin ja yleisiin altaisiin tehdään tarkastuksia kohdekohtaisen suunnitelman mukaisesti. Pienten yleisten altaiden valvontatiheyttä on laskettu riskinarviointiin perustuen. Päiväkodeissa, kouluissa, palvelutaloissa ja majoitustiloissa olevat altaat tarkastetaan muun valvonnan yhteydessä.

4.4.6 Suuret yleisötilaisuudet

Ilmoitus yleisötilaisuudesta pyydetään terveysturvallisuuslain 13 §:n kohdan 6 mukaisesti kaikista yleisötapahtumista, joissa arvioitu kävijämäärä koko tapahtuman aikana arvioidaan olevan 1500 henkilöä tai enemmän. Ilmoitus pyydetään myös yleisötilaisuuksista, jotka edellyttävät rakenteiden rakentamista terveyshaittojen ehkäisemiseksi (esimerkiksi vesijohto tai muu vedenjakelun järjestäminen, wc-tilat, jättepisteet). Yleisötilaisuusilmoituksesta annetaan todistus ja tehdään ilmoituksen käsittelyn yhteydessä tarvittaessa tarkastus. Todistuksen käsittely laskutetaan taksan mukaisesti. Ilmoitus pyydetään myös pysyvällä alueella järjestettävästä tapahtumasta, vaikka alueen on katsottu täyttävän hygieeniset järjestelyt.

Etukäteen tiedossa olevaan säännölliseen tapahtumaan tehdään suunnitelmallinen tarkastus terveysturvallisuuslain nojalla, jos tapahtuma-alue on rakennettu tapahtumaa varten ja alue on rajattu sekä suljettu (henkilöiden oletetaan olevan tapahtuman ajan alueella) ja tapahtuman kokoaikainen kävijämäärä on 20 000 henkilöä tai enemmän. Tarkastus tehdään myös silloin, kun alue ei ole sul-

jettu (esim. markkinakatu) tapahtuman kokoaikaisen kävijämäärän ollessa 40 000 henkilöä tai enemmän.

Pienempiä yleisötilaisuuksia tarkastetaan projektinomaisesti. Mahdolliset projektit suunnitellaan kunkin vuoden valvontasuunnitelmassa erikseen. Vuoden 2026 pienemmistä yleisötilaisuuksista ei terveystarkastuksessa ole tietoa valvontasuunnitelmaa tehdessä. Pieniä yleisötilaisuuksia tarkastetaan tarvittaessa ja riskinarvion perusteella, kun tieto terveystarkastukseen tulee.

Tilapäisten vesijohtoverkostojen veden mikrobiologinen laatu tutkitaan tarvittaessa vesinäyttein hyvissä ajoin ennen tapahtuman alkua. Vesinäytteestä tutkitaan kokonaispesäkeluku 22 °C, koliformiset bakteerit, E. coli ja suolistoperäiset enterokokit.

4.5 Pakkokeinot

Kunnan terveydensuojeluviranomainen voi antaa yksittäisiä kieltoja ja määräyksiä, jotka ovat välttämättömiä terveyshaitan poistamiseksi tai sen ehkäisemiseksi. Terveydensuojeluviranomainen voi tehostaa tämän lain nojalla antamaansa kieltoa tai määräystä uhkasakolla tai uhalla, että tekemättä jätetty toimenpide teetetään laiminlyöjän kustannuksella tai että toiminta keskeytetään tai kielletään.

Kiireellisessä tapauksessa valvontaa suorittava kunnan viranhaltija saa antaa edellä mainitun kielon tai määräyksen. Kielto tai määräys on viipymättä saatettava kunnan terveydensuojeluviranomaisen ratkaistavaksi.

5. ELÄINTEN TERVEYS- JA HYVINVOINTIOHJELMA

5.1 Lainsäädäntö

Kunnallisesta eläinlääkintähuollosta sekä eläinlääkintähuoltoon liittyvästä valvonnasta ja hallinnosta säädetään vuoden 2026 alusta uudessa eläinlääkintähuoltolaissa (285/2023), eläintautilaissa (76/2021), laissa eläinten hyvinvoinnista (693/2023), eläinten kuljetuksesta annetussa laissa (1429/2006), eläinten lääkitsemisestä annetussa laissa (387/2014), maatalouden tukien toimeenpanosta annetussa laissa (192/2013), eläinten tunnistamisesta ja rekisteröinnistä annetussa laissa (1069/2021), elintarvikelaissa (297/2021) ja eläinlääkärintamattomien harjoittamisesta annetussa laissa (29/2000). Eläimistä saatavia sivutuotteita koskee EU:n sivutuoteasetus N:O 1069/2009 ja kansallinen eläimistä saatavista sivutuotteista annettu laki (517/2015). Näiden lakien nojalla on annettu lukuisia eläinlääkintähuollon toimintaa koskevia asetuksia.

Uuden eläinlääkintähuoltolain (285/2023) mukaan kunnilla olevaa perustasoisten eläinlääkäripalvelujen järjestämisvastuuta on täsmennetty ja rajattu. Järjestämisvastuu kattaa laissa yksilöivät palvelut, joiden riittävä saavutettavuus on eläinten terveyden ja hyvinvoinnin sekä kansanterveyden turvaamiseksi välttämätöntä varmistaa koko maassa. Kankaanpään eläinlääkäripalveluiden käytännön toimintaan lakimuutos ei aiheuta suuria muutoksia, koska toiminta on jo pitkään ollut

uuden lainsäädännön vaatimustason mukaista. Toisin sanoen eläinlääkintäyksikössä ei juurikaan ole tehty toimenpiteitä, jotka ylittäisivät kunnallisen eläinlääkintähuollon yleisen edun kannalta välttämättömien palveluiden vaatimustason. Lakisääteinen maksullisuus kuitenkin muuttaa toimintaa asiakkaan näkökulmasta merkittävästi.

Maa- ja metsätalousministeriö ohjaa ja valvoo ylimpänä viranomaisena eläinlääkintähuollon säännösten täytäntöönpanoa ja noudattamista. Ruokavirasto ohjaa ja valvoo keskushallinnon viranomaisena lainsäädännön toimeenpanoa ja noudattamista. Eläinlääkintähuollon osalta Aluehallintovirastojen toiminta siirtyy vuoden 2026 alusta myös Ruokaviraston alaisuuteen, joka osaltaan myös huolehtii lainsäädännön täytäntöönpanosta ja noudattamisen valvonnasta alueellisesti.

Eläinlääkintähuoltolain tarkoituksena on edistää ja ylläpitää eläinten terveyttä ja hyvinvointia sekä kansanterveyttä erityisesti varmistamalla eläinlääkäripalvelujen laatu sekä turvaamalla julkisen vallan toimenpitein yhdenvertaiset, toimivat ja kohtuuhintaiset eläinlääkäripalvelut koko maassa. Laissa säädetään lisäksi elintarviketurvallisuuden, eläinten terveyden ja eläinten hyvinvoinnin valvonnasta sekä eläintautien vastustamistyöstä kunnissa.

Eläinlääkintähuoltolain 6 §:n mukaisesti järjestäjän eli kunnan on laadittava suunnitelma järjestämistään eläinlääkäripalveluista. Suunnitelman tulee sisältää tiedot lain 9 §:ssä tarkoitettujen eläinlääkäripalvelujen tuottamistavasta, saatavuudesta, laadusta ja mitoituksesta.

Kunnan on lisäksi laadittava suunnitelma eläinlääkintähuoltolaissa tarkoitetusta eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvonnan järjestämisestä alueellaan. Suunnitelman tulee sisältää tiedot valvontaan kuuluvista tarkastuksista, näyteenotoista ja muista toimenpiteistä.

Kunnan suunnitelmassa on otettava huomioon eläinlääkintähuoltolaissa sekä lain 1 §:n 3 momentissa mainituissa muissa laeissa tarkoitetut valtakunnalliset suunnitelmat. Ruokavirasto ohjaa järjestäjän suunnitelman laatimista sekä valvoo ja arvioi sen toteutumista.

Palvelun mitoitusta suunniteltaessa on otettava huomioon yksityisten eläinlääkäripalveluiden tuottajien kunnan alueella tarjoamat palvelut. Kunnan on suunnitelmassaan osoitettava, että eläinlääkäripalvelut on järjestetty eläinlääkintähuoltolain vaatimusten mukaisesti.

Eläinlääkintähuollon valtakunnallinen ohjelma

Ruokavirasto on laatinut eläinlääkintähuollon valtakunnallisen ohjelman (EHO) painopisteet vuodelle 2026 ja kuntien osalta on ainoaksi painopisteeksi valittu uuden eläinlääkintähuoltolain vaatimusten toteutumisen varmistaminen.

5.2 Voimavarat

5.2.1 Henkilöresurssit, vastualueet ja työnjako

Kankaanpään kaupunki huolehtii vastuukuntamallilla koko Pohjois-Satakunnan eläinlääkintähuollon tehtävistä. Resurssitarpeen kartoitus on tehty valtakunnallisen ohjelman mukaisesti.

Taulukko 1. Eläinlääkintähuollossa työskentelevien eläinlääkäreiden määrät 2026

Valvontayksikkö	Praktikkoeläinlääkäreitä	Valvontaeläinlääkäreitä
Kankaanpää	6 virkaa	2 virkaa

Praktikkoeläinlääkärit

Kankaanpäässä kunnaneläinlääkäreille on jaettu alueelliset vastuualueet siten, että yksi kunnaneläinlääkäri hoitaa koko alueellaan sekä pieneläimet että hyötyeläimet. Toiminnan rajat eivät kuitenkaan ole kunnanrajoihin sidottuja ja käytännössä eläinlääkärit tekevät praktiikkaa ristiin pääsääntöisesti hyvässä yhteisymmärryksessä. Alueet ovat Kankaanpää, Jämijärvi, Karvia, Merikarvia ja Siikainen sekä Pomarkku. Pomarkun kunnaneläinlääkäri tekee oman praktiikkansa ohella muiden kunnaneläinlääkäreiden sijaisuuksia koko kuntayhtymän alueella. Virka on täytetty osaaikaisesti.

Vuosilomien ja muiden pidempien poissaolojen ajaksi kunnaneläinlääkäreille pyritään ottamaan useimmiten sijainen silloin, kun sijainen saadaan. Vakituisten kunnaneläinlääkäreiden työsidonaisuuden kohtuullistamiseksi ja työssä jaksamisen edistämiseksi osa viikonloppupäivystyksistä toteutetaan sijaisvoimin. Vuoden 2025 aikana sijaisen saannissa kesälomien osalta onnistuttiin hyvin ja kesälomasijainen vuodeksi 2026 on jo suunnitelmaa laadittaessa sovittu.

Valvontaeläinlääkärit

Valtio korvaa kunnallisille valvontayksiköille valvontaeläinlääkärin palkkakustannukset ja toiminnasta aiheutuneet kustannukset siltä osin, kuin ne ovat aiheutuneet valtion vastuulla olevista tehtävistä. Valtiolta saadaan korvaus myös kunnaneläinlääkärin palkkakustannuksista ja muista kustannuksista, jos kunnaneläinlääkäri tekee eläinten hyvinvointi- tai eläintautivalvonnan tehtäviä.

Valvonta-alueella eläinten hyvinvointi- ja eläintautivalvonnan tehtävät tekee pääsääntöisesti valvontaeläinlääkäri. Praktikkoeläinlääkärit tekevät valvontatehtäviä satunnaisesti. Praktikkoeläinlääkäreiden suorittaessa valvontatehtäviä huolehditaan siitä, että tehtävän suorittava eläinlääkäri ei ole kiinteässä asiakassuhteessa valvonnan kohteeseen. Valvontaeläinlääkärin sijaisena toimivat kaikki kunnaneläinlääkärit omalla alueellaan. Kankaanpäässä on kaksi valvontaeläinlääkärin virkaa, joissa molemmissa on vakituinen eläinlääkäri. Molemmat virat on täytetty osaaikaisesti. Tarvittaessa kunnaneläinlääkärit edelleen hoitavat valvontatehtäviä yhdessä valvontaeläinlääkärin kanssa.

Muu henkilöstö ja tukipalvelut

Eläinlääkintähuollon esimies- ja hallintotehtävistä huolehtii terveystalouden johtaja. Kunnaneläinlääkäreiden vastaanotoilla ei toimi henkilöitä, jotka suorittaisivat eläinlääkinnällisten avustajien tehtäviä.

Eläinlääkintähuolto käyttää kunnallisia tukipalveluita (siivous, kiinteistöhuolto, tietohallinto, viestintä, henkilöstöpalvelut, juridiset palvelut, taloushallinto).

Voimavarojen riittävyys

Praktikkoeläinlääkäreiden henkilöresurssit ovat Pohjois-Satakunnassa riittävät, kun huomioidaan myös yksityisten eläinlääkäripalvelujen tuottajien tarjoamat palvelut.

Ympäri vuorokautinen päivystys on toiminnan herkin ja haavoittuvin osa-alue. Päivystävän eläinlääkärin äkillinen sairastuminen tai loukkaantuminen voi pahimmillaan johtaa palvelun keskeytymiseen. Yksityisiä eläinlääkäripalveluja on alueellamme jonkun verran. Yksityiset eläinlääkäripalvelut täydentävät kunnallista palvelutarjontaa kohdistuen suurimmalta osaltaan pieneläimiin ja hevosiin ja sisältäen myös erikoiseläinlääkärin palveluja, joita kunnat eivät järjestä. Yksityiset eläinlääkäripalvelut toimivat kuitenkin vain päiväaikaisesti.

Satakunnan alueella on kymmenkunta yksityistä eläinlääkintäpalvelua tuottavaa yksikköä. Kankaanpään järjestämällä Pohjois-Satakunnan palvelualueella on kolme yksityistä eläinlääkäripalvelujen tuottajaa.

5.2.2 Henkilökunnan pätevyiden ja osaamisen varmistaminen

Kun eläinlääkäreitä otetaan virkasuhteeseen, tarkistetaan aina henkilön oikeus harjoittaa eläinlääkärin ammattia Suomessa ennen virkamääräyksen tekemistä Ruokaviraston ylläpitämästä eläinlääkärirekisterin julkisesta tietopalvelusta. Tarkistus tehdään riippumatta siitä, onko virkasuhde määräaikainen vai toistaiseksi voimassa oleva. Jos sama henkilö valitaan toistuvasti määräaikaiseen virkasuhteeseen, tarkistetaan oikeus harjoittaa eläinlääkärin ammattia säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa. Kun eläinlääkäri otetaan toistaiseksi voimassa olevaan virkasuhteeseen, tarkistetaan edellä mainitun ammatinharjoittamisoikeuden lisäksi tarvittavat tutkinto- ja työtodistukset sekä, jos henkilöä ei tunneta, henkilöllisyys. Jos virkaeläinlääkärin tehtäviin kuuluu myös valvontatehtäviä, varmistetaan, että eläinlääkärillä on ammatinharjoittamisoikeuden lisäksi valvontatehtävien edellyttämä pätevyys.

Valvonta-asetuksen 6. artiklan mukaan toimivaltaisen viranomaisen on varmistettava, että kaikki sen virallista valvontaa harjoittava henkilöstö pysyy ajan tasalla toimivaltansa alalla ja saa säännöllistä lisäkoulutusta tarvittaessa. Laissa eläinlääkärin ammattin harjoittamisesta (29/2000, 18 §) säädetään, että eläinlääkärin ammattin harjoittaja on velvollinen ylläpitämään ja kehittämään ammattitoiminnan edellyttämää ammattitaitoa sekä perehtymään ammattitoimintaansa koskeviin säännöksiin ja määräyksiin. Eläinlääkärin ammattin harjoittajan työnantajan tulee luoda edellytykset sille, että ammatinharjoittaja voi osallistua tarvittavaan ammatilliseen täydennyskoulutukseen.

Valvontayksikössä on varattu määräraha eläinlääkäreiden koulutusta varten ja valvontayksikkö laatii vuosittain henkilöstön koulutus suunnitelman. Valvontayksikkö varmistaa, että kaikki vakituiset työntekijät tai pitkäaikaiset sijaiset osallistuvat ulkoiseen täydennyskoulutukseen vähintään kerran vuoden aikana.

5.3 Tietojärjestelmät

Työnantaja on hankkinut kaikkien virkaeläinlääkäreiden käyttöön tietokoneet ja tietoliikenneyhteydet. Kunnaneläinlääkäreiden potilastietojärjestelmänä toimii KliniQ -yhteiskäyttöohjelma. Ohjelmistoto on työnantajan omistuksessa. Ohjelmistoon päivittyvät nautarekisterin tiedot sekä Sikavan ja Nasevan tiedot eläinlääkärin toimialueelta.

Eläinten hyvinvointi- ja eläintautilain mukaiset tarkastukset ja muut valvontatoimenpiteet eivät ole ohjelmistossa, vaan ne kirjataan kansioimalla sisäiseen verkkoon ja paperikopiona arkistomappiin, sekä tallennetaan Ruokaviraston tietokantaan. Käyttöoikeudet sisäisen verkon kansioihin on rajattu vain eläinlääkäreille. Alkutuotannon tarkastukset kirjataan valtakunnalliseen kohdetietojärjestelmään (VATI), sekä kansioimalla sisäiseen verkkoon. Toistaiseksi eläinten hyvinvointiasiakirjoja ei ole arkistoitu kaupungin Dynasty -järjestelmään vaan ne pidetään paperiarkistona.

Elvi on eläinten hyvinvoinnin otantavalvontojen järjestelmä, jota kuitenkin ei ole laajennettu kuntien käyttöön. Eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvontaan liittyviä tietoja on valtakunnallisesti tallennettu Elvin lisäksi useisiin erillisiin tai toisiinsa liittyviin tietojärjestelmiin.

Eläintenpitäjä- ja pitopaikkarekisteri on Ruokaviraston omistama eläintenpitäjien ja pitopaikkojen rekisteröintiin tarkoitettu sovellus. Sovelluksella rekisteröidään mm. kaikki hevos-, lammasta-, nautaa-, sika- sekä vuohieläintenpitäjät, haaskaruokintapaikat, siipikarjanpitäjät, mehiläisten- ja kimalaistenpitäjät, turkiseläinten pitäjät, ammattimaiset tai muutoin laajassa mitassa tapahtuvien seura- ja harrastuseläinten pitäjät, sekä kameli- ja hirvieläinten pitäjät. Toimijat voivat tehdä rekisteröinnit asiointisovelluksen tai toimijan kunnan maaseutuelinkeinoviranomaisen kautta. Viranomaisille on oma käyttöliittymä tietojärjestelmään. Tietojärjestelmässä muodostetaan toimijoiden tarvitsemat pitopaikkakohtaiset pitopaikkatunnukset sekä merkintätunnukset (sika-eläimet ja munintakanat). Lisäksi sovellusta käytetään haaskaruokintapaikkojen rekisteröintiin sekä eläinten hyvinvointilain 57 § (kotieläinpiha), 58 § (luonnonvaraisten eläinlajien tuotantotarhaus tai riistanhoidollinen tarhaus), 60 § (ammattimainen tai muutoin laajassa mitassa tapahtuva seura- ja harrastuseläinten pito) ja 61 § (avuttomassa tilassa olevien luonnonvaraisten eläinten hoitolatoiminta) mukaisen ilmoituksenvaraisen toiminnan rekisteröimiseen. Lisäksi Ruokavirasto tallentaa rekisteriin eläinten hyvinvointilain 50 § mukaisen luvanvaraisen eläintenpidon toimintapaikat. Eläintenpitäjä- ja pitopaikkarekisteriä käyttävät Ruokavirasto, kunnaneläinlääkärit, Elinvoimakeskukset, Ahvenanmaan valvontaviranomaiset sekä kunnan maaseutuelinkeinoviranomaiset.

Eläinlääkintähuollon viranomaisille on kehitetty myös ELTE- järjestelmä, joka mahdollistaa tietojen hallinnoimisen ja raportoinnin sähköisesti. Lakisääteisesti vastustettavan eläintautiepidemian kokonaishallinta, yksittäisten eläintautiepäilyjen ja -tapausten ilmoittaminen sekä taudintorjuntatoimet ja eläintautien seuranta ovat toteutettuna viranomaisjärjestelmässä. ELTE-järjestelmän osana on EU-eläinlääkeasetuksen edellyttämän eläinlajikohtaisen mikrobilääkkeiden käyttötiedon kerääminen. Mikrobilääketiedot toimitetaan eläinlääkäreiden potilastietojärjestelmistä rajapinnan kautta ja sitä kautta tiedot raportoidaan EU:lle.

Ruokaviraston ylläpitämä Eläintenpitokieltorekisteri on käytössä tarvittaessa.

TRACES (Trade Control and Expert System) on komission ylläpitämä, internetissä toimiva järjestelmä mm. elävien eläinten ja eläimistä saatavien tuotteiden jäljitettävyyden ja valvonnan varmistamiseksi EU:n jäsenvaltioiden välisessä sisämarkkinakaupassa sekä tuonnissa EU:n ulkopuolisista maista ja viennissä EU:n ulkopuolisiin maihin. Järjestelmässä laaditaan sähköisesti sisämarkkinakaupassa vaadittavat terveystodistukset ja sivutuotteiden kaupalliset asiakirjat sekä eläinlääkinnällisen rajatarkastuksen rajatarkastustodistukset. Lisäksi järjestelmässä laaditaan viennissä tarvittavia terveystodistuksia. TRACES -järjestelmää käyttävät sekä viranomaiset (mm. kunnaneläinlääkärit ja läänineläinlääkärit) että toimijat. Vanha TRACES -järjestelmä on korvautunut TRACES NT -järjestelmällä.

Eläintietojärjestelmä on nautaa-, lammasta-, vuohi- ja sika-eläinten tunnistamiseen ja rekisteröintiin sekä tapahtumien, eläinmäärien ja siirtojen ilmoitusten tekemiseen, seurantaan ja tunnistimien

tilaukseen tarkoitettu järjestelmä. Eläintietojärjestelmän tietoja hyödynnetään ja on joidenkin tietojen osalta selattavissa seuraavissa sovelluksissa kuten tukisovellus, ELTE, Vipu-palvelu, Eläinvalvontasovellus (toimii osana tukisovellusta), Nettikatras, Minun maatilani, Sikava ja Naseva. Eläintietojärjestelmänuudistaminen (ETU-hanke) on alkanut vuonna 2024 ja uusi lammas- ja vuohirekisteri on tavoitteena ottaa käyttöön vuoden 2025 aikana ja uusi sikarekisteri vuoden 2026 aikana. Eläintietojärjestelmäkokonaisuuden uudeksi nimeksi on valittu Paimen.

Uudistettu nautarekisteri otettiin käyttöön huhtikuussa 2022. Tässä yhteydessä otettiin käyttöön asiakkaille ilmainen asiointisovellus sekä huomautusjärjestelmä, joka tuottaa eläintenpitäjille järjestelmään ilmoituksia nautarekisterissä olevista virhehuomautuksista, esitetyistä ilmoituksista sekä saapuneista tiedotteista. Uudistus mahdollistaa myös eläintietojen sujuvamman käytön muissa järjestelmissä.

Eläintietojen ilmoittaminen tehdään yhtenäisiä palveluja käyttäen ja tiedot ovat eläintenpitäjien, viranomaisten ja muiden asianosaisten käytettävissä. Eläintietojärjestelmän tiedot ovat äärimmäisen tärkeitä elintarviketurvallisuuden varmistamisessa, eläinten jäljittämisessä eläintautien torjunnassa sekä lisäksi niitä hyödynnetään maatalouden tukien maksujen perusteena.

Eläintietojärjestelmän avulla voidaan tehdä nautojen, lampaiden ja vuohien tunnistintilausten lisäksi myös muita yksilöllisiä tunnustilauksia sekä rekisterikyselyitä (teurastamot ja viranomaiset). Nautarekisterissä sidosryhmille tarjotaan rajapintapalveluita Suomi.fi-palveluväylän kautta. Lammas- ja vuohirekisteri, sikarekisteri ja korvamerkkityöjärjestelmä sekä niiden rajapinnat uudistetaan vuonna 2024 alkaneessa ETU-hankkeessa.

Eläintietojärjestelmään ilmoitetaan nauta- lammas- ja vuohieläinten tiedot, kuten EU-tunnus, syntymäaika, sijaintitieto, rotu, sukupuoli, emätieto, omistajatiedot sekä tapahtumailmoitukset. Sika-eläinten osalta ilmoitetaan siirrot, ostot myynnit sekä eläinmääräilmoitukset. Näiden lisäksi teurastamot ja välittäjät tekevät teurastus- ja välitysilmoitukset. Hävityslaitokset tekevät hävitysilmoituksia keräämistään kuolleista eläimistä, joten jokaisen elintarvikeketjun ulkopuolellekin jääneen yksilöeläimen jäljitettävyyden varmistetaan.

Ruokavirasto on 1.1.2022 lähtien vastannut lammas-, vuohi- ja sikarekisterin asiakaspalvelusta ja toukokuun 2022 alusta on siirtynyt myös nautarekisterin asiakaspalvelu Ruokavirastolle. Eläintietojärjestelmää käyttävät mm. eläintenpitäjät, eläinlääkärit, teurastamot, ELY-keskukset, läänineläinlääkärit, kunnan eläinlääkärit, MMM, VM sekä Ruokavirasto.

Viranomaiskäytössä olevien tietojärjestelmien lisäksi toimijoilla on käytössään erilaisia seurantajärjestelmiä. Naseva eli nautatilojen terveydenhuollon seurantajärjestelmä on Eläintautien torjuntayhdistys ETT ry:n ylläpitämä selainpohjainen sovellus, jota käyttävät nautatilat, eläinlääkärit sekä muut toiminnan yhteistyötahot, kuten meijerit, teurastamot ja neuvonta. Nasevaan tallennetaan terveydenhuoltokäynnit tiloilta, jotka ovat solmineet terveydenhuoltosopimuksen eläinlääkärin kanssa. Eläinlääkärit ja tuottajat voivat hyödyntää Nasevaa lääkitys- ja hoitotietojen kirjauksessa. Sikava eli sikaloiden terveystietorekisteri on Nasevaa vastaava sikatalouspuolen selainpohjainen sovellus. Naseva ja Sikava ovat kunnaneläinlääkäreiden jatkuvassa käytössä.

Koirarekisteri on otettu käyttöön 8.5.2023. Koirien haltijat ilmoittavat koirarekisteriin lainsäädännön edellyttämät tiedot. Lisäksi rekisteriin ilmoitetaan tiedot haltijanvaihdoksista ja koirien kuolemasta, katoamisesta tai maasta muutosta. Koirarekisteriä käytetään koirien hyvinvoinnin ja maahantuonnin valvontaan. Käyttäjät ovat kunnaneläinlääkärit, Ruokavirasto, ELY-keskukset sekä tulli. Poliisi

voi käyttää rekisteriä eläinten hyvinvoinnin valvontaan. Lisäksi koirarekisteriä käyttävät rajatuin oikeuksin löytöeläintoimijat.

Vesiviljelyrekisteri on Ruokaviraston omistama vesiviljelyeläinten pitäjien ja pitopaikkojen rekisteröintiin tehty sovellus. Vesiviljelyrekisteri on LVO:n omistaman Kaveri-järjestelmän osa. Vesiviljelyrekisteri tullaan uudistamaan lähivuosina. Sovelluksella rekisteröidään kaikki kalojen, rapujen ja simpukoiden pitäjät joitain yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta. Vesiviljelyn pitopaikat ovat käytettävissä Vesiviljelyrekisteri -sovelluksessa. Käyttöoikeuksia haetaan Pääsynhallinnan kautta.

Valvonnan viranomaisextranet Pikantti on vain viranomaisille suunnattu Ruokaviraston suljettu verkkopalvelu.

Digi- ja väestötietoviraston (DVV) tunnuksilla valvontaeläinlääkäreillä on oikeus saada henkilöiden osoitetietoja.

Kunnan tulisi huolehtia, että eläinlääkintähallinnon käytössä olevat tietojärjestelmät ovat tehokkaassa käytössä valvonnan apuna. Tietojärjestelmien käyttöön ja käyttöönottoon tulisi varata riittävät resurssit ja varmistaa niiden käytön osaaminen. Uusilla työntekijöillä tulisi olla riittävät käyttöoikeudet ja henkilöiden perehdytyksestä tulisi huolehtia. Käytännössä järjestelmien määrä ja jatkuva muuttuminen tekevät tämän tavoitteen melko haasteelliseksi toteuttaa. Vuoden 2025 aikana valvontaeläinlääkärit ovat omalta osaltaan päivittäneet eläintenpitäjä- ja pitopaikkarekisterin tietoja ajan tasalle.

5.4 Yhteistyö ja viestintä

Ympäristöterveydenhuollon viestintää käsitellään valvontasuunnitelman yleisosassa kohdassa 1.11. Aktiivista viestintää tehdään pääsääntöisesti internet -sivuilla ja mediatiedotteita laatimalla sekä antamalla pyydettyä haastatteluja.

Henkilöstön sisäistä viestintää tehdään ensisijaisesti sähköpostitse, puhelimitse ja työkokouksissa. Erityisesti normaalista poikkeavissa tilanteissa kiinnitetään huomiota siihen, että myös sisäinen tiedottaminen tilanteesta on riittävää ja että tilanteesta tiedotetaan tarvittavassa laajuudessa myös oman organisaation muita yksiköitä.

Eläinlääkintähuollon henkilöstö on aktiivisesti yhteydessä läänineläinlääkäreihin sähköpostin ja puhelimen välityksellä ja pitää Ruokaviraston ajan tasalla kaikissa normaalista poikkeavissa tilanteissa.

5.5 Maksut

Eläinten terveyden- ja sairaanhoitopalvelut ovat asiakkaalle maksullisia. Kunnaneläinlääkärit perivät asiakkailta virkaehtosopimuksen mukaiset käynti- ja toimenpidepalkkiot sekä korvauksen matkakuluista. Eläinlääkärin antama puhelinneuvonta on asiakkaalle maksutonta. Eläinlääkäripäivystystä varten on järjestetty keskitetty, maksullinen yhteydenottopalvelu.

Kunnaneläinlääkäreiden vastaanotoilla kunnan tulee alkaa periä lakisääteistä klinikkamaksua vuoden 2026 alusta. Kunnan tulee lakisääteisesti periä maksu myös sellaisista täydentävistä palveluista, joita ei ole lueteltu eläinlääkintähuoltolain 8 §:n palveluvalikoimassa, mutta jotka kunta on otta-

nut palveluvalikoimaansa. Klinikkamaksun ja 17 §:n mukaisten täydentävien palveluiden maksut on määritelty ympäristöterveydenhuollon maksutaksassa. Kankaanpää ei osta praktiikkapalveluja yksityisiltä eläinlääkäripalvelujen tuottajilta.

Eläinten hyvinvointivalvonnan toimenpiteistä ei pääsääntöisesti peritä maksua. Eläintautivalvonassa osa valvontatoimenpiteistä on maksullisia. Valvonta- tai kunnaneläinlääkärin tehdessä maksullisia valvontatoimenpiteitä kunta maksaa toimenpiteistä ja niihin liittyvistä matkakustannuksista ja muista kustannuksista korvauksen niiden suorittajalle. Tämän jälkeen kunta laskuttaa aiheutuneet kustannukset vuoden 2026 alusta lähtien Ruokavirastolta. Toimenpiteen suorittaja tekee Ruokavirastolle laskutuspyynnön, jonka perusteella Ruokavirasto laskuttaa asiakasta. Maksullisia valvontatoimenpiteitä ovat esimerkiksi siipikarjan salmonellavalvontaan liittyvä tarkastus ja näytteenotto, vapaaehtoiseen terveysvalvontaan liittyvä tarkastus ja näytteenotto, virallisen terveystodistuksen tai eläinlääkintätodistuksen laatiminen ja sivutuotelain mukainen valvonta. Myös eläinten hyvinvointilain mukainen uusintatarkastus on maksullinen silloin, kun se tehdään tilanteessa, jossa 1.1.2025 jälkeen annettua päätöstä ei ole noudatettu.

Kankaanpäässä on käytössä eläinlääkintähuoltolain 14 §:n mukaiset subventiot. Pykälän mukaisesti eläinten pitopaikassa annettavien 9 §:ssä tarkoitettujen eläinlääkäripalvelujen käyntipalkkiosta ja matkakustannusten korvauksesta omistajalta tai haltijalta peritään enintään se järjestäjän määrittelemä määrä, joka on kohtuullinen ottaen huomioon alueella suoritettavien käyntimatkojen pituudet ja niistä aiheutuvat palvelujen hintaerot sekä asiakkaiden yhdenvertainen kohtelu. Loppuosa peritään järjestäjältä. Varmistaakseen sen, että sairasta eläintä ei jätetä hoitamatta matkoista johtuvien kustannusten takia ja turvatakseen kuntalaisten tasapuoliset oikeudet lakisääteisten peruspalvelujen käyttäjinä, kunnat asettavat tietyn omavastuuosuuden matkoista johtuviin kustannuksiin (kunnallisen eläinlääkäritaksan matkasta riippuva käyntimaksu ja kilometrikorvaukset) ja subventoivat eläinlääkäripalvelujen käyttöä omavastuuosuuden ylittävältä osalta. Kankaanpään alueella omavastuu käyntimaksulle ja kilometrikorvaukselle on 15 km käyntimaksun ja 30 km matkakorvauksen suuruinen.

Valvonnan toimeenpano

Kankaanpää huolehtii eläinlääkintähuoltolain 20 §:ssä edellytetyllä tavalla eläintautilaissa, eläinten hyvinvointilaissa, eläinten lääkitsemislaissa sekä sivutuotelainsäädännössä kunnaneläinlääkärille säädettyjen tai näiden lakien nojalla määrättyjen valvontatehtävien hoidon järjestämisestä.

5.6 Eläinten terveyden valvonta

5.6.1 Eläintautivalmius

Valvonta- ja kunnaneläinlääkärin velvollisuuksiin kuuluu eläintautilain ja sen nojalla annettujen säännösten täytäntöönpano ja noudattamisen valvonta kunnan alueella. Valvonta- ja kunnaneläinlääkärin on alueellaan huolehdittava myös siitä, että eläintautien toteamiseksi tehdään tarvittavat tutkimukset sekä siitä, että tarvittaessa välttämättömin rajoituksin estetään eläintaudin leviäminen.

Valvonta- ja kunnaneläinlääkärin on tiedotettava vastustettavan eläintaudin esiintymisestä alueellaan ensisijaisesti aluehallinnon läänineläinlääkärille. Jos kyseessä on vaarallinen tai helposti leviävä eläintauti, ilmoittaminen pitää tehdä välittömästi, kun perusteltu epäily on herännyt. Virkajan ulkopuolella päivystävän läänineläinlääkärin yhteystiedot saa vastaajasta, jonka numero löytyy tarvittaessa erityistilannesuunnitelmasta tai Ruokaviraston internetsivuilta. Kunnaneläinlääkäri

tiedottaa asiasta mahdollisimman nopeasti myös oman alueen valvonta- ja valmiuseläinlääkärille. Myös sisäisestä tiedottamisesta esimiehelle ja oman valvontayksikön muille eläinlääkäreille sekä tarvittaessa tiedottamisesta läheisten valvontayksiköiden kunnaneläinlääkäreille huolehditaan.

Eläintautivalvonta pitopaikoissa tapahtuu normaalin kunnaneläinlääkärin sairaskäynnin aikana tai Ruokaviraston valvontaeläinlääkärille antaman määräyksen perusteella. Erillisiä tarkastuksia eläintautien takia ilman epäilyä ei pitopaikoissa tehdä lukuun ottamatta terveysvalvontaohjelmiin ohjelmakohtaisesti liittyviä tarkastuksia. Vastustettavien eläintautien epäilytilanteissa kunnaneläinlääkäri tai valvontaeläinlääkäri voi tehdä tilalle valvontakäynnin myös ilman Ruokaviraston antamaa erillistä toimeksiantoa. Kunnaneläinlääkärien päivystysjärjestelmä takaa sen, että eläinlääkäri on aina tavoitettavissa.

Epäily vaarallisesta tai helposti leviävästä eläintaudista voi tulla esimerkiksi kunnaneläinlääkärin tai valvontaeläinlääkärin tekemästä havainnosta, eläimen omistajan yhteydenotona tai Ruokavirastosta tulevana tietona teurastamalla syntyneestä epäilystä, näytteen tutkimustuloksesta tai lähiseudulle levinneestä eläintaudista. Epäily zoonoottisesta eläintaudista voi tulla myös hyvinvointialueen terveydenhuollosta. Yksityisellä eläinlääkärillä on velvollisuus ilmoittaa eläintautiepäilystä valvonta- tai kunnaneläinlääkärille.

Toimintaohjeet vaarallisen tai helposti leviävän eläintautitapauksen varalle ovat valvontayksikön erityistilannesuunnitelmissa. Eläintautitapauksessa tilanteen johtovastuu on Ruokaviraston eläinlääkärillä. Valvonta- ja kunnaneläinlääkärit avustavat tilanteen hoitamisessa. Tarvittaessa kunnaneläinlääkärit peruuttavat kiireettömät ajanvarausajat ja kiireelliset potilaat keskitetään valvontayksikössä yhdelle tai muutamalle kunnaneläinlääkärille, jolloin muut kunnaneläinlääkärit voivat avustaa eläintautitapauksen edellyttämässä toimenpiteissä. Apua kiireellisten potilaiden hoitamiseen voidaan pyytää muilta eläinlääkintäyksiköiltä tai tarvittaessa yksityisiltä eläinlääkäreiltä, jolloin omat toimivaltaiset eläinlääkärit voivat keskittyä eläintautitilanteen hoitamiseen. Aputyövoimana on mahdollista tarvittaessa käyttää myös terveysvalvonnan henkilöstöä. Virka-apupyynnön Satapelastukselle, poliisille tai puolustusvoimille tekee yleensä Ruokavirasto. Se voi antaa määräyksiä myös sellaisille alueen eläinlääkäreille, jotka eivät ole virassa. Tiedottamisesta vastaa ensisijaisesti Ruokavirasto.

Valvonta- ja kunnaneläinlääkärit osallistuvat Ruokaviraston järjestämiin työkokouksiin, joissa käsitellään myös eläintautivalmiuteen liittyviä asioita. Henkilöstö osallistuu mahdollisuuksien mukaan myös muuhun eläintautivalmiutta edistävään koulutukseen, jos sellaista tulee tarjolle. Valvontaeläinlääkäri ja yksi praktikkoeläinlääkäri toimivat valmiuseläinlääkäreinä.

Elävien eläinten ja eläimistä saatavien tuotteiden EU:n sisämarkkinakaupan valvonta on oleellinen osa eläintautivalvontaa, sillä mahdollinen eläintautien leviäminen Suomeen saattaisi tapahtua juuri näiden kautta. Kunnaneläinlääkärit toimeenpanevat alueellaan sekä sisämarkkinakaupan tuonnin että viennin valvontaan liittyvät toimeenpanotehtävät.

Valvonta- ja kunnaneläinlääkärit valvovat heille valvottaviksi säädettyjä sivutuotealan laitoksia ja osallistuvat tarvittaessa laitostarkastuksiin. He tekevät lisäksi tarkastuskäyntejä toimialueensa muihin paikkoihin, joissa sivutuotteita käsitellään, kerätään, kuljetetaan, käytetään tai hävitetään.

5.6.2 Eläntautien ilmoittaminen

Eläinlääkärit tekevät kuukausittain ilmoituksen Ruokavirastoon alueellaan epäillyistä tai todetuista eläintaudeista (ns. kuukausi-ilmoitus). Ilmoitus tehdään aina seuraavan kuun 15. päivään mennessä. Kunnaneläinlääkärit huolehtivat kukin omalta osaltaan ilmoitusten tekemisestä.

Jos eläinlääkäri epäilee tai toteaa eläimellä olevan luetteloitu tai uusi tauti taikka muu ilmoitettava eläintauti, hänen on salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoitettava asiasta eläin-terveysviranomaiselle (EtL 76/2021, 20 §). Jos kunnaneläinlääkäri epäilee tai toteaa eläimellä olevan luetteloitu tauti, uusi tauti tai muu ilmoitettava eläintauti taikka jos hän vastaanottaa 19 tai 20 §:ssä tarkoitetun ilmoituksen, hänen on ilmoitettava asiasta Ruokavirastolle (EtL 76/2021, 22 §).

Eläinterveysviranomaisen on ilmoitettava asianomaiselle hyvinvointialueen tartuntataudeista vastaavalle lääkärille sellaisista eläintaudeista, joista voi aiheutua vaaraa ihmisten terveydelle (EtL 76/2021 22 §, 325/2021 20 §). Satakunnan tartuntatautiviranomaisten yhteystiedot löytyvät erityislannesuunnitelmasta ja aina terveysturvallisuuden johtajalta (selvitystyöryhmän pj.).

Jos vain d- tai e-luokkaan taikka muuksi ilmoitettavaksi eläintaudiksi luokiteltua zoonoosia epäillään tai todetaan esiintyvän pitopaikassa, jossa ammattimaisesti harjoitetaan eläinten näytteille asettamista tai eläimiin liittyvää harrastustoimintaa, toimija on velvollinen tiedottamaan asiasta pitopaikassa vierailevia henkilöitä sekä ryhtymään tarvittaviin toimenpiteisiin heidän suojaamiseen tartunnalta. Jos se on ihmisten terveydelle aiheutuvan vaaran torjumiseksi välttämätöntä, Ruokavirasto voi määrätä toimenpiteistä toimijalle annettavalla päätöksellä (EtL 38 §). Ruokamyrkytys- ja vesiepidemioiden selvitystyöryhmää on mahdollista tarvittaessa käyttää hyväksi myös zoonoositapausten selvittämisessä.

Riski zoonoosien esiintymiseen on Kankaanpään alueella tavallista suurempi, koska Honkajoki Oy:ssä käsitellään suuria määriä lopetettujen ja itsestään kuolleiden eläinten ruhoja. Vuodet 2023-2024 olivat erityisiä Honkajoki Oy:n valvonnan osalta, koska muuntunutta lintuinfluenssavirusta sisältävää turkiseläinmateriaalia on käsitelty laitoksessa poikkeuksellisen suuri määrä. Paikallisviranomaisen on hoitanut tähän liittyen eläintautivalvonnan kaikki osa-alueet itsenäisesti.

5.6.3 Eläintautia tutkivat laboratoriot

Eläinterveyssäännösten mukaan taudit jaetaan a-e -luokkaan (luetteloidut taudit). Näihin luokiteltuihin eläintauteihin sovelletaan erilaisia taudinehkäisy- ja taudintorjuntasääntöjä sen mukaan, mihin ryhmään ne kuuluvat.

Vastustettavia eläintautia koskevat tutkimukset voidaan tehdä ainoastaan Ruokavirastossa tai Ruokaviraston hyväksymässä laboratoriossa. Ilmoitettavia eläintautia tutkivat laboratoriot tekevät ilmoituksen toiminnastaan Ruokavirastolle. Ruokaviraston internetsivuilla on rekisteri vastustettavia eläintautia tutkivista laboratorioista.

5.6.4 Pakollinen ja vapaaehtoinen terveysturvallisuus

Tuotantoeläimille toteutetaan useita terveysturvallisuusohjelmia, joista vain salmonellavalvonta on pakollinen. Kansallinen salmonellavalvontaohjelma koskee kana-, broileri- ja kalkkunaparviä, uudistuseläimiä tuottavia sikaloita, keinosiemennyssonneja ja raakamaitoa tuottavia nautojen pito-

paikkoja. Salmonellavalvontaohjelman toimeenpanoa tiloilla valvovat valvonta- ja kunnaneläinlääkärit. Valvonta- tai kunnaneläinlääkäri seuraa toimijan toteuttaman näytteenoton säädösten mukaisuutta, hallinnoi parvista toimitettuja saapumisilmoituksia sekä huolehtii tilalle tehtävien valvontakäyntien toteutumisesta. Jos terveystilvontaa ei ole toteutettu säädösten mukaisesti, asiasta ilmoitetaan Ruokavirastoon.

Pitopaikat voivat liittyä vapaaehtoiseen terveystilvontaan lampaiden ja vuohien maedi-visnan, tarhattujen hirvieläinten tuberkuloosin tai kalojen BKD -taudin varalta. Myös siipikarjan vientilaitoksilla on erillinen terveystilvonta- ja näytteenotto-ohjelma. Valvonta- tai kunnaneläinlääkäri hyväksyy tai ottaa vastaan ilmoituksen toimialueellaan sijaitsevien tilojen liittymisestä terveystilvontaohjelmaan tai siitä eroamisesta. Kunnaneläinlääkäri tai valvontaeläinlääkäri voi myös esittää Ruokaviraston eläinlääkärille tilan erottamista terveystilvontaohjelmasta. Terveystilvontaan liittyy säännöllinen käynti pitopaikoissa ja näytteenotto tai näytteenoton seuranta. Kunnaneläinlääkäri huolehtii vapaaehtoiseen terveystilvontaan kuuluvien pitopaikkojen tarkastuskäyntien toteuttamisesta. Kunkin valvontaohjelman osalta on erikseen määritelty valvontakäyntien vuosittainen määrä.

Jos havaitaan, että jotakin terveystilvontaohjelmaa ei ole toteutettu säädösten mukaisesti, eläinlääkäri huomauttaa asiasta, ohjeistaa toimijaa ja kirjaa havaitun epäkohdan tarkastuspöytäkirjaan sekä tietojärjestelmään. Asia viedään Ruokaviraston tietoon ja tehdään tarvittaessa ylimääräinen valvontakäynti Ruokaviraston määräyksestä. Eläinlääkäri valvoo, että terveystilvontaohjelmaa noudatetaan jatkossa.

Tiedot terveystilvontaohjelmiin kuuluvien tilojen lukumääristä käyvät ilmi resurssitarpeen kartoituslomakkeesta.

Vesiviljelylaitosten terveystilvonta

Vesiviljelylaitoksilta otetaan kalanäytteitä EU:n hyväksymien VHS-ohjelmien ja lisävakuumohjelmien (mm. BKD, IPN, Gyrodaktylus salaris) mukaisesti. Vesiviljelylaitoksia valvovat eläinlääkärit osallistuvat säännöllisesti vesiviljelylaitoksia koskeviin ja niiden valvontaan liittyviin koulutustilaisuuksiin (mm. Kalaterveyspäivä, Ruokaviraston koulutukset).

Kalaviljelylaitosten osalta näytteenotto- ja tarkastustiheys määräytyy riskinarvioinnin perusteella. Tavoitteena on tarkastaa sisämaan ruokakalalaitokset joka kolmas vuosi. Poikastuotantolaitoksen ja emokalalaitosten tarkastustiheys on joka vuosi.

Valvonta-alueella toimii kaksi vesiviljelylaitosta. Näistä toinen on ruokakalalaitos ja toisessa on emokaloja /poikastuotantoa /hautomotoimintaa. Rapulaitoksia alueella ei ole.

5.6.5 Muu eläintautivalvonta

Tuotantoeläinten terveyttä valvotaan erikseen määriteltyjen vastustettavien eläintautien osalta vuosittaisin ohjelmin. Suurin osa pyydetyistä näytteistä perustuu EU:n yhteiseen lainsäädäntöön. Suomelle myönnetty virallinen tautivapaus tietyistä merkittävistä eläintauodeista edellyttää tautivapauden todentamista vuosittaisin otannoin. Ruokavirasto pyytää vuosittain seurantanäytteiden otamista erillisen suunnitelman mukaan.

Otantoihin liittyvät näytteet ottaa yleensä valvontaeläinlääkäri Ruokaviraston eläinlääkärin määräyksestä. Valvontaeläinlääkäri huolehtii siitä, että näytteet otetaan määrääjässä ja tiedottaa välit-

tömästi Ruokavirastoon, jos näytteenotto suunnitelman mukaisesti ei jostain syystä, esimerkiksi tuotantotilan toiminnan lopettamisen vuoksi, onnistu tai jos näytteitä ei pystytä ottamaan annetussa määräajassa. Jos valvontaeläinlääkäri tai määräyksen saanut kunnaneläinlääkäri on estynyt, huolehditaan siitä, että näytteet ottaa joku muu virkaeläinlääkäri, jolla ei ole vakituista asiakassuhdetta näytteenoton kohteeseen. Jos määräys tässä tapauksessa on henkilökohtainen, pyytää eläinlääkäriin esimies Ruokavirastosta uuden määräyksen. Valvontaeläinlääkärit huolehtivat näytteenoton toteutumisesta poissaolojensa aikana.

Turkistarhojen tautisuojausten valvonta

Turkistarhoilla sovelletaan maa- ja metsätalousministeriön asetusta (14/2024) varotoimenpiteistä lintuinfluenssan leviämisen ehkäisemiseksi luonnonvaraisista eläimistä turkiseläimiin. Asetuksessa on vaatimuksia turkistarhan suojaamiselle lintuinfluenssalta. Kunnaneläinlääkäri valvoo alueellaan asetuksen velvoitteiden noudattamista Ruokaviraston tekemän suunnitelman mukaisesti.

Sikojen ulkonapitokiellon valvonta

Afrikkalaisen sikaruton vastaisena varotoimenä on sikojen ulkonapito kielletty maa- ja metsätalousministeriön asetuksella (404/2021). Ulkonapito on sallittua vain, jos sikojen aitaus on asetuksen vaatimusten mukainen ja toimija on tehnyt sikojen ulkonapidosta etukäteen ilmoituksen kunnaneläinlääkärille. Kunnaneläinlääkäri valvoo alueellaan sikojen ulkonapitokiellon noudattamista tarkastamalla ulkona pidettävien sikojen aitaukset ilmoituksen saatuaan tai epäilytapauksessa. Kunnaneläinlääkäri ylläpitää tietoja niistä oman toimialueensa sikojen pitopaikoista, joissa pidetään sikoja ulkona, ja toimittaa tiedot Ruokavirastoon vuosittain.

Eläinnäyttelyt

Ruokavirasto huolehtii eläinnäyttelyiden valvonnasta.

Eläinten keinollinen lisääminen

Alueella ei ole hevosten alkionsiirtotoimintaa.

Kyyhkyslakat

Alueella ei ole kyyhkyslakkoja.

5.7 Eläinten merkitsemisen ja rekisteröinnin valvonta

Nautojen, sikojen, hevosten, lampaiden ja vuohien sekä siipikarjan pitäjiä on ennen eläinten pidon aloittamista rekisteröidyttävä eläintenpitäjiksi oman kuntansa maaseutuelinkeinoviranomaiselle tai suoraan Ruokaviraston eläinpitäjä- ja pitopaikkarekisteriin. Ammattimaisesti nautaeläimiä, sikoja, lampaita tai vuohia ostavan tai myyvän henkilön on lisäksi rekisteröidyttävä eläinvälittäjäksi Ruokavirastoon. Kalanviljelylaitosten on rekisteröidyttävä vesiviljelyrekisteriin. Nautojen, sikojen, hevosten, lampaiden ja vuohien merkitsemisestä ja rekisteröinnistä sekä siipikarjan ja eräiden muiden lintujen tunnistamisesta on annettu eläinlajikohtaiset ohjeet. Rekisteröitymisvelvoite koskee myös toimijoita, jotka kuljettavat kavia- ja sorkkaeläimiä tai siipikarjaa tai kaupallisen toiminnan yhteydessä siirrettäviä kissoja, koiria ja frettejä jäsenvaltioiden tai jäsenvaltioiden ja kolmannen maan välisissä siirroissa.

Koira on tunnistusmerkittävä ja koiran haltijan on ilmoitettava koirasta MMMa 68/2022 5 § mukaiset tiedot rekisteriin sekä asetuksen 7 § mukaiset muutokset määräaikojen puitteissa. Kunnaneläinlääkärit valvovat koirien rekisteröintiä päivittäisen työnsä ohessa.

Kunnat eivät valvo aktiivisesti eläinten merkitsemistä ja rekisteröintiä. Jos eläinten merkitsemisessä tai rekisteröinnissä havaitaan tilakäynneillä puutteita, niistä ilmoitetaan Ruokavirastoon, tuotantoeläinten osalta myös Lupa- ja valvontavirastoon tai annetaan tarvittaessa määräyksiä pienempien puutteiden kohdalla.

5.8 Sisämarkkina- ja kolmasmaa kauppa

Tuonti EU:n ulkopuolelta ja vienti EU:n ulkopuolisiin maihin

Kolmansista maista tuotavat elävät eläimet ja eläinperäiset tuotteet saapuvat Suomeen aina eläinlääkinnällisen rajatarkastusaseman kautta, jossa niille suoritetaan eläinlääkinnällinen rajatarkastus, eivätkä tuodut erät yleensä aiheuta toimenpiteitä alue- tai paikallistasolla. Joissakin tapauksissa tuonnin salliminen edellyttää erityistä jälkivalvontaa määräpaikassa. Virkaeläinlääkärit käsittelevät TRACES -ilmoitukset ja suorittavat paikallistason toimenpiteet ilmoitusten johdosta, kun Ruokavirastosta tulee tieto, että paikkakunnalle saapuu kolmansista maista eläin- tai tuote-eriä. Jos Ruokavirasto ilmoittaa, että paikkakunnalle saapuu kolmansista maista eläin- tai tuote-eriä, joissa on syytä epäillä eläintautiriskiä tai jos epäillään, että eläin- tai tuote-erä on tuotu maahan laittomasti, valvontaeläinlääkäri, kunnaneläinlääkäri tai terveysvalvonnan johtaja toimivat Ruokaviraston eläinlääkärin antamien ohjeiden mukaisesti.

Jos Ruokavirasto ilmoittaa kolmansista maista tuotavista tuotteista tai eläimistä, joissa on syytä epäillä eläintautiriskiä tai joiden epäillään tai tiedetään olevan laittomasti maahantuotuja, toimitaan seuraavasti:

- Selvitetään, milloin ja minne eläimet tai tuotteet ovat tulossa tai tulleet;
- Selvitetään, minkälaisesta riskistä on kysymys;
- Selvitetään eläinten tai tuotteiden omistaja ja/tai haltija ja yhteystiedot;
- Toimitaan erityistilannesuunnitelmassa annettujen hälytysohjeiden mukaisesti.
- Arvioidaan tilanteessa tarvittavat voimavarat. Terveysvalvonnan johtaja päättää tarvittaessa vastuunjaosta ja erityisjärjestelyistä tarvittavien voimavarojen vapauttamiseksi tilanteen hoitamiseen;
- Toimitaan Ruokaviraston antamien ohjeiden mukaisesti.

Kolmansiin maihin vietäessä viejä pyytää virkaeläinlääkäriltä tarkastusta ja selvittää vientiehdot. Viejän on varmistettava huolella, että vientikohdemaan vaatimat ehdot viennille täyttyvät.

Suosittelavaa on, että vaadittavat ehdot tai valmis terveystodistus on lähetetty kohdemaan viranomaisilta Ruokavirastoon tai maa- ja metsätalousministeriöön. Jos kohdema ei lähetä valmista terveystodistusta, eikä sitä ole ennestään (aiemmista vastaavista vienneistä voi kysyä Ruokavirastosta), viejä laatii terveystodistuksen Ruokaviraston antamalle pohjalle kohdemaan ehtojen mukaisesti, Ruokavirasto ja kohdemaan viranomaiset hyväksyvät todistuksen ja lopullinen todistusmalli lähetetään Ruokavirastoon tiedoksi. Virkaeläinlääkäri ja Ruokavirasto tarkistavat yhteistyössä, voidaanko vientiehdot vietävän eläimen tai tuotteen kohdalla täyttää. Jos ehtoja ei voida täyttää, MMM yhteistyössä Ruokaviraston kanssa voi neuvotella kohdemaan kanssa vaatimuksista. Vain virkaeläinlääkäri voi laatia ja tilata vientitodistuksia. Elävien eläinten kohdalla tarkastukset suorittaa ja todistuksen täyttää yleensä kunnaneläinlääkäri, naudan ja sian sukusolujen ja alkuiden kohdalla

Ruokaviraston eläinlääkäri. Toimenpiteiden kustannuksista vastaa viejä. EU-tasolla on neuvoteltu harmonisoiduista vientiehdoista mm. USA:n ja Kanadan kanssa. Tällöin Ruokavirasto kommentoi vientiehtoja ja antaa mahdollisen valmiin todistuksen, jos sellainen on jo sovittu.

Sisämarkkinakauppa

Tiettyjen eläinten ja tuotteiden sisämarkkinatuojat ja viejät rekisteröityvät tai hakevat tuontilupaa Ruokavirastolta. Ruokavirasto lähettää tiedon rekisteröinneistä ja tuontiluvista ohjeineen tapauskohtaisesti myös kunnaneläinlääkärille tai muulle valvovalle virkaeläinlääkärille. Nämä rekisteröinnit ja tuontiluvat kirjataan sekä huomioidaan erityisesti, mille eläimelle tai tuotteelle ne on tarkoitettu ja koskevatko rekisteröinnit sisämarkkinatuontia vai -vientä. Monilla toimijoilla on useita rekisteröintejä tai tuontilupia, mutta yksi rekisteröinti koskee vain yhtä tuotetta tai vain sisämarkkinatuontia tai -vientä. Rekisteröinti on voimassa seuraavan kalenterivuoden tammikuun loppuun, tuontilupa on voimassa vuoden myöntämispäivämäärästä.

Useimmat Ruokaviraston sisämarkkinakaupan ohjeet löytyvät myös Ruokaviraston internetsivuilta. Erityisesti silloin, kun rekisteröintiä tai tuontilupaa ei vaadita, voi ohjeet lukea sieltä. Apua saa myös eläinlääkintä- ja EU-lainsäädännöstä. Epäselvissä tapauksissa tulee kääntyä Ruokaviraston puoleen. Tuontieriä ei saa tarkastuksessa hyväksyä eikä vientieriä lähettää, jollei virkaeläinlääkäri ole täysin varma ehtojen täyttymisestä.

Sisämarkkinatuonnissa tuojalla on tiettyjen eläinten ja tuotteiden kohdalla velvollisuutena lähettää Ruokavirastoon ennakkoilmoitus tuotavasta erästä. Ruokavirasto lähettää ennakkoilmoitukset sähköpostitse paikallisviranomaiselle. Tuotavien erien mukana seuraa lähtömaassa virkaeläinlääkärin myöntämä TRACES -terveystodistus ja mahdolliset muut asiakirjat. Ruokavirasto seuraa saapuvia erä TRACES -järjestelmän avulla ja määrää virkaeläinlääkärin tarvittaessa tarkastamaan saapuneet erät. Virkaeläinlääkäri toimii tapauskohtaisesti Ruokaviraston ohjeiden mukaisesti. Tarkastuksen raportointi tapahtuu TRACES -järjestelmässä.

Tavoitteena on, että jokaisen tuojan, etenkin uusien, osalta tarkastetaan yksi lähetys, mieluiten ensimmäinen, vuosittain. Jos puutteita havaitaan, tehdään tarvittaessa uusintatarkastuksia. Tarkastuksia kohdennetaan riskiperusteisesti erityisesti tuotantoeläineriin, jotka tuodaan uudesta ja/tai hyvin erilaisen eläintautistatuksen omaavasta maasta, sekä jos tuoja ei noudata ETT:n vaatimuksia.

Hylätyistä eristä (nykyisin myös lemmikkieläintuonneista tehty hallintopäätökset) tulee ilmoittaa Ruokavirastoon. Tällaisista toimenpiteistä päättäminen edellyttää yhteydenpitoa myös lähettäjämaan viranomaisiin. Annettujen määräysten toteutuminen seurataan aina, esim. varmistamalla, että eläimet on palautettu alkuperämaahan tai että ne on lopetettu. Seuranta tapahtuu pyytämällä esim. virka-apua tullilta ja tekemällä yhteistyötä alkuperämaan viranomaisten kanssa.

Kaikki kunnaneläinlääkärit eivät vielä joko käytä TRACES- järjestelmää lainkaan tai eivät ole sen käytössä riittävän kokeneita tai motivoituneita. Jos kunnaneläinlääkärillä ei ole mahdollisuutta itse käyttää TRACES- järjestelmää, hän voi pyytää Ruokaviraston eläinlääkäriä viemään tarkastuksen tuloksen järjestelmään puolestaan.

Mikäli saapuva erä ei täytä tuonnin ehtoja, valvontaeläinlääkäri tai erikseen tapauskohtaisesti valittava eläinlääkäri sopii Ruokaviraston kanssa tarvittavista toimenpiteistä sekä noudattaa annettuja ohjeita ja määräyksiä sekä tehdään vaadittavat ilmoitukset/raportoinnit.

Sisämarkkinaviennissä toimija pyytää kunnaneläinlääkäriä tarkastamaan lähetyksen ennen vientiä. Tarkastuksen perustella virkaeläinlääkäri tekee erälle terveystodistuksen TRACES- järjestelmässä.

Sisämarkkinaviennissä viejän on pyydettävä valvovalta virkaeläinlääkäriltä lähetettävien Ea 4 liitteen I mukaisten erien tarkastamista (poikkeuksena ei-kaupalliset koirat, kissat, hillerit ja fretit, joihin vientiin liittyvät tarkastukset ja asiakirjat voi tehdä myös muu kuin virkaeläinlääkäri).

Pääsääntöisesti terveystodistuksen I-osan täyttäminen on viejän tehtävänä, eläinlääkäri kuitenkin tarkastaa ja tarvittaessa korjaa viejän laatiman I-osan. Jos viejä ei ole rekisteröitynyt TRACES-järjestelmään, jää myös terveystodistuksen I-osan täyttäminen tarkastavan virkaeläinlääkärin vastuulle terveystodistuksen (II-osa) lisäksi. Tällöin viejän on annettava tarvittavat tiedot hänelle todistuksen laatimista varten. Toimenpiteet tehdään viejän kustannuksella.

Virkaeläinlääkäreiden tulee seurata mahdollinen eristä vastaanottajamaassa saatava palaute ja reagoida siihen. Esim. TRACES- terveystodistuksen valvonta eli III-osion täyttö TRACES- järjestelmän kautta.

5.9 Eläinten hyvinvoinnin valvonta

Eläinten hyvinvoinnin valvonnalla tarkoitetaan vuoden 2024 alusta voimaan tullutta eläinten hyvinvointilain, eläinkuljetuslain ja eläinkuljetusasetuksen sekä niiden nojalla annettujen säädösten perusteella tehtävää eläinten hyvinvointivalvontaa. Eläinten hyvinvointivalvontaa hoitavat paikallistasolla eläinten pitopaikoissa valvonta- ja kunnaneläinlääkärit, kunnan terveydensuojeluvalvontaa hoitavat viranhaltijat (terveystarkastajat) sekä poliisi. Eläinkuljetuksia valvoo maanteillä pääsääntöisesti poliisi, mutta myös valtion- sekä valvonta- ja kunnaneläinlääkärillä on oikeus tehdä eläinkuljetuksia koskevia tarkastuksia tietyin ehdoin. Valvontaa tehdään käytännössä sekä epäilyn perusteella tehtävinä tarkastuksina, että ennalta suunniteltujen ohjelmien perusteella.

Eläinten hyvinvointitarkastuksessa tarkastetaan, että eläinten hyvinvointilainsäädännössä kyseisen eläimen pitämiselle asetettuja vaatimuksia noudatetaan. Käynnillä tarkastetaan paitsi eläimet ja eläinten pitopaikka ja pitopaikan olosuhteet, myös eläimiä varten tarkoitettu ruoka ja juoma sekä välineet ja varusteet. Eläinten hyvinvointitarkastuksesta kirjoitetaan aina tarkastuskertomus ja tarvittaessa hallinnollinen päätös, joka annetaan tai toimitetaan asiakkaalle.

Valvontaeläinlääkäri säilyttää tarkastuskertomuksen tai päätöksen kopion sekä toimittaa siitä kopion Ruokavirastoon sähköisellä lomakkeella kuukauden kuluessa tarkastuksen tekemisestä. Jos tarkastuksella on todettu mahdollisia täydentävien ehtojen indikaattoreiden laiminlyöntejä, lähetetään päätös tai kertomus Ruokavirastoon välittömästi ja aina kuukauden sisällä tehdystä tarkastuksesta. Jos tarkastuksessa todetaan, että eläinten hyvinvointilainsäädäntöä on rikottu, toimitetaan kopio asiakirjasta myös poliisille esitutkintaa varten. Asiakkaalle velvoitteita sisältävä hallinnollinen päätös toimitetaan asiakkaalle aina todisteellisesti (saantitodistus, toimittaminen henkilökohtaisesti kuittausta vastaan, haastemies).

Jos tarkastuksella todetaan säännösten vastaisuutta, annetaan määräaika asian korjaamiseksi. Määräajan umpeuduttua tehdään aina uusintatarkastus. Myös uusintatarkastuksesta kirjoitetaan aina tarkastuskertomus. Tarvittaessa käytetään eläinten hyvinvointilain pakkokeinoja (määräys, kielto), jos neuvonta, ohjaus ja tarkastuskertomuksessa annetut kehotukset eivät ole riittäviä epäkohdan korjaamiseksi tai tilanne vaatii välittömiä toimenpiteitä. Jos asiakas velvoitetaan korjaamaan havaittuja epäkohtia pakkokeinoin, asiakkaalle varataan aina ennen päätöksen antamista

mahdollisuus tulla kuulluksi, ellei asia ole kiireellinen. Kuuleminen tehdään kirjallisesti tai suullisesti ja vastineen antamiselle annetaan kohtuullinen aika aina, kun se on eläinten hyvinvoinnin kannalta mahdollista. Jos kuuleminen tehdään suullisesti, asiakkaan antama vastine kirjataan aina päätökseen.

Tarvittaessa kunnaneläinlääkäri, terveystarkastaja tai terveystarkastuksen johtaja voi ryhtyä eläinten hyvinvointilain 96 - 99 §:n mukaisiin kiireellisiin toimenpiteisiin eläinten hyvinvoinnin turvaamiseksi, kunnes eläimen omistaja joko korjaa eläinten pitoon liittyvät epäkohdat tai päättää eläinten lopettamisesta. Eläinten omistajalle on aina syytä tässä yhteydessä kertoa siitä, että hän on vastuussa toimenpiteistä, esimerkiksi tilapäisestä hoidosta, syntyvistä kustannuksista. Jos eläimen omistaja toteaa, että hän ei pysty jatkossakaan huolehtimaan eläimestä, tehdään päätös tarvittavista toimenpiteistä. Jos eläimen arvo ei ole vähäinen, pitää harkita mahdollisuudet eläimen myymiseksi pitoon tai teuraaksi, jolloin eläimen omistaja saa pitää myyntitulot, joista on vähennetty esimerkiksi tilapäisen hoidon järjestämisestä aiheutuneet menot. Jos myymisen yrittäminen ei ole tarkoituksenmukaista, eläin voidaan luovuttaa eläinsuojeluyhdistykselle uudelleen sijoitettavaksi, lopettaa tai teurastaa.

Jos tarkastuksella todetaan tarve kiireellisille toimenpiteille, ollaan tarvittaessa yhteydessä Ruokaviraston alueelliseen eläinlääkäriin ja toimitaan tilanteessa parasta harkintaa käyttäen. Eläimelle voidaan tarvittaessa järjestää lyhytaikainen tilapäinen hoito tilanteen selvittämisen ajaksi. Valvontayksiköllä on valmiiksi sovittuna pieneläinten tilapäisen hoidon järjestämispaikka. Tilapäisen hoidon järjestämistä koskevasta päätöksestä annetaan välittömästi tieto Ruokavirastoon ja esimiehelle. Suurelaimille pyritään ensisijaisesti järjestämään riittävä hoito pitopaikassa. Jos suurelain joudutaan siirtämään, pitää muistaa tarvittavien ilmoitusten tekeminen eläinrekistereihin.

Vaikeimmissa tapauksissa vastuu tarkastuksen ja päätöksen tekemisestä voidaan siirtää kunnalta Ruokavirastoon. Kunta voi pyytää tapauksen siirtoa Ruokavirastoon esimerkiksi tilanteessa, jossa toimija ei ole noudattanut hänelle toistuvasti annettuja kieltoja tai määräyksiä, ja kieltoa tai määräystä on tarvetta tehostaa uhkasakolla tai teettämishallalla. Kunta voi pyytää tapauksen siirtoa Ruokavirastoon myös tilanteessa, jossa tarkastuskohteessa on useita eläimiä, joiden osalta on tarve ryhtyä eläinten hyvinvointilain mukaisiin välittömiin toimenpiteisiin eläinten hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Valtakunnallisen ohjelman mukaan kunnan on erikseen suunniteltava, kuinka varmistetaan eläinten hyvinvointi kiiretoimenpiteissä mm. selvittämällä yhteistyötahot tapausten hoitamiseksi. Satakunnan valvontaeläinlääkärit ovat vuonna 2019 laatineet yhteisen luettelon kiiretoimenpiteissä käytettävissä olevista yhteistyötahoista.

5.9.1 Epäilyyn perustuva tarkastus

Eläinten hyvinvointiviranomainen voi tarkastaa epäilyn perusteella eläinten pitopaikan. Asia tulee useimmiten vireille yksityishenkilön yhteydenoton perusteella. Myös suunnitelmallinen valvontakäynti voi laajentua epäilyyn perustuvaksi tarkastukseksi, jos valvontakäynnillä havaitaan lainsäädännön laiminlyöntejä. Valvontayksikön internetsivuilla on yhteystiedot eläinten hyvinvointi-ilmoituksen tekemistä varten. Jos kunnaneläinlääkärille syntyy praktiikkatyössä epäily eläinten hyvinvointisäännösten vastaisesta menettelystä, hän ilmoittaa ensisijaisesti asiasta valvontaeläinlääkärille, joka huolehtii asian selvittämisestä ja tarvittavista toimenpiteistä.

Koska suurin osa pieneläinten hyvinvointitarkastuksista perustuu yksityishenkilöiden tekemiin ilmoituksiin, halutaan ilmoittamiskynnys pitää mahdollisimman matalana. Ilmoittajan henkilöllisyyttä ei kerrota tarkastuksen kohteelle, jotta valvontaviranomaiselle tärkeän tiedonsaannin toteutuminen ei vaarannu. Ilmoituksen voi myös tehdä nimettömänä. Ilmoituksen johdosta tehdään aina eläinten hyvinvointitarkastus, ellei ole perustellusta syystä ilmeistä, että ilmoitus on aiheeton.

Valvontaeläinlääkärin mukana voi tarvittaessa olla valvontayksikön toinen virkaeläinlääkäri, valtion eläinlääkäri, terveydensuojeluvalvontaa hoitava viranhaltija, Ruokaviraston nimeämä eläinsuojeluvalvoja tai poliisi. Virka-apua tarkastuksen turvaamiseksi pyydetään etukäteen Lounais-Suomen poliisin Turun tilannekeskuksesta faksilla tai sähköpostitse, tai, jos virka-avun tarve ilmenee tarkastuksen yhteydessä yllättäen, poliisin tilannekeskuksesta tai hätäkeskuksesta puhelimitse.

Otantaan perustuvat tarkastukset eivät kuulu kunnan tehtäviin.

5.9.2 Luvan- ja ilmoituksenvaraisen toiminnan valvonta

Tarkastuksia voidaan tehdä myös ilman epäilyä sellaisiin paikkoihin, joissa toiminta edellyttää eläinten hyvinvointilaissa tarkoitetun luvan hakemista Ruokavirastolta tai ilmoituksen tekemistä Ruokavirastolle. Tällaisia paikkoja ovat esimerkiksi sirkukset, eläintarhat ja eläinnäyttelyt, eläinkaupat, pieneläinhoitolat, suuret kennelit sekä ravi- ja ratsastustallit, riistaeläintarhat ja lihan, muiden tai siitoseläinten tuotantotarhat. Ilman epäilyä tarkastuksia saadaan tehdä myös eläinkilpailuihin ja muihin vastaaviin tilaisuuksiin.

Luvan- ja ilmoituksenvaraisen toiminnan mukaiset kohteet käyvät ilmi suunnitelman liitteenä olevasta kohdekohtaisesta tarkastussuunnitelmasta. Valvontaeläinlääkäri tarkastaa kohteet toiminnan alkaessa ja sen jälkeen säännöllisesti riskiperusteisen harkinnan mukaan.

5.9.3 Muu hyvinvoinnin valvonta

Eläinkuljetukset

Eläinkuljetuksia valvoo maanteillä pääsääntöisesti poliisi, mutta myös valtion- sekä kunnaneläinlääkärillä ja valvontaeläinlääkärillä on oikeus tehdä eläinkuljetuksia koskevia tarkastuksia tietyin ehdoin. Eläinlääkärit voivat olla mukana Ruokaviraston tai poliisin tekemässä tarkastuksessa. Oma-aloitteisia tarkastuksia ei ole tehty.

Teurastamot

Niissä pienteurastamoissa, joiden valvonnasta valvontayksikkö on tehnyt sopimuksen Ruokaviraston kanssa, tarkastuseläinlääkärinä toimiva kunnan virkaeläinlääkäri suorittaa myös eläinten hyvinvointivalvontaa teurastamossa. Tarkastuseläinlääkärillä on oikeus tarkastaa myös teurastamolle saapuvat eläinkuljetukset. Mikäli tarkastuseläinlääkäri epäilee, että teuraseläimiä toimittavassa eläintenpitoyksikössä on rikottu eläinten hyvinvointilainsäädäntöä, hänen on ilmoitettava asiasta Ruokavirastoon. Se voi määrätä paikallisen virkaeläinlääkärin suorittamaan tarkastuksen kyseiseen pitopaikkaan. Tällä hetkellä alueella ei ole pienteurastamotoimintaa.

5.10 Eläimistä saatavat sivutuotteet

Sivutuotelain mukaisesti Ruokavirasto laatii valtakunnallisen valvontasuunnitelman sivutuotevalvonnan järjestämiseksi. Kunnat huolehtivat suunnitelman mukaisten tarkastusten toteuttamisesta. Elintarvikehuoneistojen sivutuoteasetuksen mukainen valvonta pyritään tekemään elintarvikelain mukaisten valvontakäyntien yhteydessä.

5.10.1 Sivutuotelaitosten valvonta

Satakunnan alueen sivutuotelaitokset käyvät ilmi liitteenä olevasta kohdekohtaisesta tarkastussuunnitelmasta. Ruokaviraston nettisivuilla ylläpidettävältä hyväksytyjen ja rekisteröityjen sivutuotealan laitosten listalta on nähtävissä ajantasainen luettelo laitoksista ja niiden sijainnista.

Valvonta- tai kunnaneläinlääkäri hyväksyy toimialueellaan sivutuoteasetuksen mukaiset polttolaitokset, rinnakkaispolttolaitokset, johdettujen tuotteiden varastointilaitokset silloin, kun tuotteet on tarkoitus hävittää polttamalla tai hyväksytylle kaatopaikalle toimittamalla ja väliasteenlaitokset, joissa varastoidaan tai esim. suolataan, jäädytetään tai lajitellaan käsittelemättömiä sivutuotteita. Valvontaeläinlääkäri rekisteröi tekniset laitokset, johdettujen tuotteiden varastointilaitokset silloin, kun tuotteet on tarkoitettu tekniseen käyttöön, tilarehustamot, keräyskeskukset silloin, kuin ne eivät sijaitse teurastamon yhteydessä sekä toimijat, jotka käyttävät sivutuotteita erityisiin ruokintatarkoituksiin. Hyväksyntä- ja rekisteröintipäätökset ilmoitetaan välittömästi Ruokavirastoon.

Valvontaeläinlääkäri valvoo hyväksymiään ja rekisteröimiään laitoksia ja toimijoita. Valvontaeläinlääkäri valvoo myös Ruokaviraston hyväksymiä ja rekisteröimiä laitoksia, kuten käsittelylaitoksia, lemmikkieläinten ruokia valmistavia laitoksia ja rehusekoittamoita. Tarkastukset on pyrittävä mahdollisuuksien mukaan tekemään ennalta ilmoittamatta. Saapuneiden sivutuote-erien osalta kunnaneläinlääkäri täyttää valvontaosion kaupalliseen asiakirjaan (DOCOM) TRACES- järjestelmään. Ennen kuittausta tai valvontaa on varmistettava, että erä on saapunut laitokselle.

Ruokavirasto määrittelee vuosittaisessa valvontasuunnitelmassa kunkin laitostyyppin osalta riskin-arviointiin perustuen ne laitokset nimeltä, jotka valvontaeläinlääkäri on vuoden aikana vähintään tarkastettava. Mikäli valvontavuoden aikana todetaan tarkastuksen tarve jollakin suunnitelman ulkopuolisella laitoksella, tarkastus tehdään suunniteltujen tarkastusten lisäksi. Valvontaeläinlääkärit toimittavat valvontaan liittyvät tarkastuskertomukset mahdollisimman nopeasti tarkastuksen jälkeen tiedoksi Ruokavirastoon. Mikäli tarkastuksella todettua puutetta ei saada poistettua kehotuksilla ja joudutaan käyttämään sivutuotelain mukaisia hallinnollisia pakkokeinoja, pakkokeinopäätökset toimitetaan Ruokavirastoon.

5.10.2 Sivutuotteita käyttävien ja hävittävien toimijoiden valvonta

Haaskatoiminnalla tarkoitetaan käsittelemättömien sivutuotteiden käyttöä luonnonvaraisten eläinten ruokinnassa. Tuotantoeläimistä saatuja sivutuotteita on luvallista käyttää luonnoneläinten ruokintaan vain perustellusta syystä. Satakunnan alueen ilmoitetut haaskat käyvät ilmi suunnitelman liitteenä olevasta kohdekohtaisesta tarkastussuunnitelmasta. Ruokavirasto määrittelee vuosittaisessa valvontasuunnitelmassaan haaskatoiminnan tarkastusten tekoperusteet, mutta kunnaneläinlääkärit määrittelevät itse vuosittain tarkastettavat kohteet.

Ilmoituksen toiminnan aloittamisesta, lopettamisesta tai aiemmin ilmoitettujen tietojen päivittämisen voi tehdä Ruokaviraston julkaisemaan eläintenpitäjä-, pitopaikka- ja haaskapaikkarekisteriin tai toimittamalla täytetty rekisteröinti/muutosilmoituslomake haaskaruokintapaikan sijaintikunnan kunnaneläinlääkärille. Kunnaneläinlääkärille toimitettuna ilmoitus on maksullinen. Toiminnan muutoksesta ja lopettamisesta on 30 päivän kuluessa ilmoitettava kunnaneläinlääkärille käyttäen edellä mainittua lomaketta tai sähköisen asiointin sovellusta.

Suomessa on käytössä haaskarekisteri, johon rekisteröidään haaskapaikan aloitusilmoitukset ja haaskan pitäjät. Kun kyseessä on luonnonvaraisten eläinten ruokinta (haaskakäyttö), tulee toimijan ilmoittaa kolme kertaa vuodessa virkaeläinlääkärille haaskalle toimittamansa materiaalin määrä. Tiedot on ilmoitettava sekä sille virkaeläinlääkärille, jonka toimialueelta sivutuotteet kerätään, että sille virkaeläinlääkärille, jonka toimialueella sivutuotteet käytetään. Toimijan on lisäksi pidettävä kirjaa sivutuotteiden käytöstä haaskaruokinnassa. Kirjanpito tarkastetaan haaskatoiminnan tarkastuksella.

Kokonaisten märehitjoiden, sikojen, siipikarjan ja turkiseläinten raatojen, kotiteurastuksen sivutuotteiden ja tiettyjen muiden sivutuotelain mukaisten sivutuotteiden hautaaminen ei ole Satakunnan alueella sallittua. Mainitut sivutuotteet on toimitettava raatojen keräilyyn hävitettäväksi hyväksyttyssä sivutuotelaikoksessa. Valvontaeläinlääkäri valvoo raatojen keräilyä. Kuolleena syntyneiden tuotantoeläinten raatojen hautaaminen on sallittua koko maassa edellyttäen, että noudatetaan hautaamisesta annettuja säädöksiä. Näiden raatojen osalta koko Suomi on syrjäistä aluetta.

Ruokavirasto määrittelee valvontasuunnitelmassaan valvonnan perusteet, mutta valvontaeläinlääkärit määrittelevät itse vuosittain tarkastettavat kohteet. Tehdyistä tarkastuksista laaditut tarkastuskertomukset ja mahdolliset pakkokeinopäätökset toimitetaan Ruokavirastoon mahdollisimman nopeasti.

Kankaanpäässä kunnaneläinlääkäri valvoo Honkajoki Oy:n sivutuotteiden hävitystä neljä kertaa vuodessa tehtävällä tarkastuskäynnillä. Ruokavirasto laatii valvontasuunnitelman sekä tarkastuskäyntien sisällön.

5.11 Täydentävien ehtojen valvonta

Euroopan yhteisen maatalouspolitiikan keskeinen osa ovat viljelijöitä velvoittavat ns. täydentävät ehdot. Näiden ehtojen noudattaminen on EU:n viljelijöille maksamien suorien tukien ja EU:n osittain rahoittaman ympäristötuen, luonnonhaittakorvauksen ja eläinten hyvinvointituen maksamisen edellytyksenä. Tukivalvonta on Ruokaviraston tehtävä.

Eläinten hyvinvointipäätökset ja hyvinvointitarkastusta tai elintarvikelain mukaista maitohygieniatarkastusta tai munantuotantotilan hygieniatarkastusta koskevat tarkastuskertomukset tehdään aina riittävän tarkasti, jotta Ruokavirasto voi niiden perusteella tarvittaessa tehdä laajennuksia täydentävien ehtojen valvontoihin. Eläinten hyvinvointipäätökset ja tarkastuksia koskevat tarkastuskertomukset toimitetaan Ruokavirastoon tiedoksi viivytyksettä, pääsääntöisesti kuukauden kuluessa tarkastusajankohdasta. Jos tarkastuksessa on havaittu seikkoja, jotka voivat aiheuttaa toimenpiteitä Ruokavirastossa, pyritään asiakirjat toimittamaan viikon kuluessa tarkastuksen tekemisestä. Elintarvikelain mukaiset tarkastuskertomukset toimitetaan Ruokavirastoon vain silloin, jos tarkastuksella havaitaan viitteitä epäkohdista täydentävien ehtojen noudattamisessa. Valvontaeläinlääkäri ja kunnaneläinlääkärit osallistuvat säännöllisesti Ruokaviraston järjestämiin koulutustilaisuuksiin, joissa käsitellään mm. täydentävien ehtojen valvontaa.

5.12 Eläinlääkäripalvelujen järjestäminen

5.12.1 Yleisen edun kannalta välttämättömät eläinlääkäripalvelut

Eläinlääkintähuoltolain 8 §:ssä on lueteltu ne palvelut, jotka katsotaan yleisen edun kannalta välttämättömiksi järjestää. Kyseiset palvelut on järjestettävä ainakin elintarvike- tai turkistuotantoa varten pidettäville eläimille. Lisäksi kunnan tulee järjestää kiireellinen eläinlääkäriapu kaikille kotieläimille (eläimen äkillisen ja vakavan sairastumisen, vahingoittumisen tai sairauden vaikeutumisen edellyttämä välitön arviointi ja hoito, jota ei voida siirtää ilman sairauden pahenemista tai eläimen merkittävää kärsimystä, sekä eläimen lopetus eläinsuojelullisin perustein). Muut 8 §:n mukaiset palvelut kuuluvat järjestämisvastuuseen siltä osin kuin niiden järjestäminen on tarpeen kyseisten palvelujen riittävän ja kohtuuhintaisen alueellisen saatavuuden sekä edellä mainittujen ja muiden kunnalle säädettyjen tehtävien asianmukaisen hoidon turvaamiseksi.

Eläinten terveyden ja hyvinvoinnin sekä kansanterveyden kannalta välttämättömät eläinlääkäripalvelut, jotka turvataan tarvittavilta osin julkisen järjestämisvastuun kautta, ovat:

- 1) yleistutkimus ja terveydentilan arviointi eläinten terveyden todentamiseksi;
- 2) kissojen ja koirien tunnistusmerkintä;
- 3) eläinterveyskäynnit, joista säädetään tarttuvista eläintaudeista sekä tiettyjen eläinterveyttä koskevien säädösten muuttamisesta ja kumoamisesta ("eläinterveyssäännöstö") annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/429 25 artiklassa, sekä elintarviketuotantoa varten pidettävien eläinten pitopaikoissa tehtävät terveydenhuoltokäynnit ja terveydenhuoltosuunnitelmat;
- 4) rokotus;
- 5) loisten häätöön ja ehkäisyyn liittyvät toimenpiteet;
- 6) suun terveydenhuoltoon liittyvät välttämättömät perustoimenpiteet tai, jos se on toimenpiteen laajuus tai vaativuus huomioon ottaen tarkoituksenmukaista, jatkohoitoon lähettäminen;
- 7) sarvien ja sarven aiheiden poistaminen naudoilta ja vuohilta;
- 8) lisääntymiseen liittyvät tarkastukset ja tutkimukset sekä lisääntymisongelmien hoito elintarviketuotantoa varten pidettäville naudoille, sioille, lampaille, vuohille ja poroille;
- 9) kastraatio naudalle, sialle, lampaalle, vuohelle, porolle, koiralle ja kissalle sekä sterilisaatio kissalle;
- 10) sairaan eläimen kliininen tutkimus ja hoitotarpeen arviointi, tavanomaisten näytteiden ottaminen ja pikatestaus tai toimittaminen laboratoriotutkimuksiin eläimen sairauden syyn selvittämiseksi sekä tarvittaessa eläimen lähettäminen jatkotutkimuksiin;
- 11) sairaalle elintarvike- tai turkistuotantoa varten pidettävälle eläimelle tarvittava hoito, jota on mahdollista antaa eläimen pitopaikassa ja johon kuuluu myös nautaeläimen juoksutusmahaleikkaus;
- 12) perustasoinen ensiapuluonteinen hoito, jota tarvitaan muulle kuin 11 kohdassa tarkoitettulle eläimelle, johon kuuluvat ruoansulatuskanavan ja virtsateiden häiriöiden konservatiivinen hoito, tulehdus- ja kiputilojen hoito, sokin hoito, metabolisten häiriöiden hoito, haavojen ompelu, muu vastaava enintään vähäisiä kirurgisia toimenpiteitä sisältävä hoito, tavanomaisimpien pienten kotieläinten luunmurtumien immobilisaatio sekä hoitoon liittyvä välttämätön jatkokäsittely tai lääkehoito ja tarvittaessa eläimen lähettäminen jatkohoitoon;
- 13) synnytysapu, johon kuuluvat keisarileikkauksista nautojen, lampaiden, vuohien ja kissojen keisarileikkaus;
- 14) eläimen lopetus.

Kankaanpään kaupungin eläinlääkintähuollon järjestämisvastuuseen on määritelty kaikki eläinlääkintähuoltolain 8 §:n mukaiset palvelut kaikille pykälässä mainituille eläimille omana tuotantona. Järjestämisvastuuseen sisältyy seura- ja harrastuseläinten perustasoinen hoito myös muutoin kuin kiireellisenä. Kyse on kansanterveyden kannalta välttämättömistä eläinlääkäripalveluista enimmäislaajuudessaan.

Palvelut ovat tarpeen kohtuuhintaisen ja yhdenvertaisen alueellisen saatavuuden perusteella. Pohjois-Satakunnan alueella on tehty alueellinen markkinaselvitys yksityisten eläinlääkärien osalta. Yksityiset toimijat ovat vastanneet kyselyyn kesäkuussa 2025. Alueella toimii kaksi yksityistä pieneläinlääkärinä ja yksi pääasiassa suurelaimia hoitava yksityinen eläinlääkäri. Yksityisten pieneläinlääkärien palveluvalikoima käsittää erityistason palvelut (röntgen- ja laboratoriotutkimukset sekä vaativa kirurgia) ja molemmissa yrityksissä työskentelee yksi eläinlääkäri. Järjestämisvastuuseen kuuluvien eläinlääkäripalvelujen mitoituksessa on huomioitu yksityisten eläinlääkäripalvelun tuottajien järjestäjän alueella tarjoamat palvelut. Toimijoiden palvelutarjonta ei kata koko Pohjois-Satakunnan kuntien alueellista tarvetta siten, että palveluita olisi saatavilla keskeytyksettä ja päivittein riittävästi, koko alueen kattavasti eli yhdenvertaisesti sekä kohtuuhintaisesti. Kiireettömiä eläinlääkäripalveluita on jossain määrin tarjolla, mutta sisällyttämällä välttämättömät palvelut järjestämisvastuuseen järjestäjä varmistaa, että palvelut ovat kaikkien yhteistoiminta-alueen asiakkaiden saatavilla kaikissa tilanteissa ja myös poikkeuksellisissa olosuhteissa.

Perusteena kaikille eläinlajeille annettavista palveluista kiireellisen eläinlääkäriavun lisäksi on myös alueellisen palvelukokonaisuuden turvaaminen. Järjestäjän on huolehdittava alueellaan myös elintarvikelain, eläintautilain, eläimistä saatavista sivutuotteista annetun lain, eläinten hyvinvoinnista annetun lain, eläinten kuljetuksesta annetun lain, eläinten lääkitsemisestä annetun lain sekä eläinten tunnistamisesta ja rekisteröinnistä annetun lain mukaisista tehtävistä. Koska palvelut pitää hoitaa ympärivuorokautisesti, on maatalousvaltaisella Pohjois-Satakunnan alueella riittävä virkaeläinlääkäreiden määrä ja pitovoima turvattava siten, että palveluvalikoimasta ei rajata tarpeettomasti pois mitään välttämättömiä peruspalveluita. Järjestäjän alue muodostuu maaseutumaisista kunnista, jolloin lakisääteiset palvelut on järjestettävä kokonaisuutena, johon sisältyy myös seura- ja harraste-eläinten ei kiireellinen hoito.

Kunnalla on oltava järjestettäviä eläinlääkäripalveluja varten asianmukaiset, toiminnan laadun ja laajuuden edellyttämät toimitilat ja työvälineet sekä toiminnan edellyttämä henkilökunta. Eläinlääkäripalvelujen on oltava eläinlääketieteellisesti asianmukaisia sekä sisällöltään ja laadultaan sellaisia kuin lainsäädäntö edellyttää. Kunnan tulee ilmoittaa Ruokavirastolle niiden toimipisteiden yhteystiedot, joissa se tuottaa eläinlääkäripalveluja itse.

Maksutonta puhelinneuvontaa kotieläinten terveyteen ja sairauksiin sekä eläintenpitoon ja hyvinvointiin liittyvissä asioissa on mahdollista saada praktikkoeläinlääkäreiltä kaikkina arkipäivinä. Puhelinneuvonta pyritään antamaan pääasiassa puhelinaikana arkiaamuisin klo 8.00–9.00. Eläinten hyvinvointia ja eläintautiepäilyjä koskevaa ilmaista neuvontaa antaa lisäksi virka-aikana valvontaeläinlääkäri. Kunnan- ja valvontaeläinlääkärien yhteystiedot on julkaistu Kankaanpään internetsivuilta.

Kiireelliset akuutin eläinlääkäriavun tarpeessa olevat suurelän- ja pieneläinpotilaat pyritään hoitamaan välittömästi ajanvarauspotilaiden lomassa tai tarpeen mukaan ajanvarauspotilaiden aikoja siirtäen. Tarpeen tullen kiireellinen potilas remittoidaan eteenpäin muille praktikkoeläinlääkäreille. Pieneläimiä voidaan lisäksi ohjata tarvittaessa yksityisille pieneläinklinikoille.

Kunnaneläinlääkäriin tulee tarvittaessa eläinsuojelullisista syistä lopettaa myös luonnonvarainen eläin. Tällaisessa tapauksessa kunta korvaa kunnaneläinlääkärille aiheutuneet kulut.

Tuotantoeläinten terveydenhuolto

Kunnan on peruseläinlääkäripalveluun kuuluvana järjestettävä terveydenhuollon palvelut kotieläimille, joita varten on olemassa valtakunnallinen terveydenhuolto-ohjelma ja asianmukainen toteutumisen seurantajärjestelmä. Tällä hetkellä tällaisia ohjelmia ovat nautatiloille tarkoitettu Naseva ja sikatiloille tarkoitettu Sikava.

Terveydenhuoltosopimusten määrät käyvät ilmi resurssitarpeen kartoituksesta. Tuotantoeläinten terveydenhuoltopalveluja on pystytty tarjoamaan kysyntää vastaavasti ja alueen tiloilla on pääsääntöisesti terveydenhuoltosopimus oman alueen virkaeläinlääkäreiden kanssa.

Nautojen terveydenhuoltokäynnit kirjataan Naseva- ja sikojen käynnit Sikava -järjestelmään. Eläinten Terveys ETT vastaa näiden ohjelmien toiminnasta. Nasevan ehtojen mukaan eläinlääkäri suorittaa nautatilalle terveydenhuoltokäynnin vähintään kerran vuodessa. Sikavan puitteissa emakko- tai yhdistelmäsikalaan on suoritettava vähintään neljä terveydenhuoltokäyntiä vuodessa. Näistä yhden pitää olla terveydenhuoltosuunnitelman päivityskäynti. Lihasikalaan on suoritettava vähintään yksi terveydenhuoltokäynti kasvatuserää kohti tai neljä terveydenhuoltokäyntiä vuodessa, jos sikala on osastoittain kertatäydyttöinen tai jatkuvatäydyttöinen. Jos Naseva- tai Sikava -tilalle luovutetaan lääkkeitä varalle tulevien sairastapauksien hoitoa varten, terveydenhuoltokäyntien määrä nousee edellä kuvatuista merkittävästi. Suurissa eläintenpitoyksiköissä on tällöin käytävä kahden viikon välein. Terveydenhuoltopalvelujen kysyntää lisäävät osaltaan myös tietyt lääkkeiden luovuttamista koskevien sääntöjen poikkeukset.

Terveydenhuoltokäynnillä eläinlääkäri havainnoi eläinten olosuhteet ja terveydentilan. Lisäksi merkittävimmät eläinten hoitorutiinit ja tuotannon kannalta kriittiset pisteet käydään läpi. Terveydenhuoltokäynnillä käydään läpi terveydenhuoltosuunnitelman toteutuminen, tilan lääkekirjanpito ja kirjanpito eläinten poistojen ja sairastuvuuden syistä. Lisäksi käydään läpi tuotantotilan toimet tarttuvilta eläintaudeilta suojautumiseksi.

Eläinterveyskäynnit

Kunnan järjestämisvastuun piiriin kuuluvat eläinterveyskäynnit, joista säädetään tarttuvista eläintaudeista sekä tiettyjen eläinterveyttä koskevien säädösten muuttamisesta ja kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/429 ("eläinterveys säännöstö") 25 artiklassa. Eläinterveyskäyntejä tulee järjestää kaikille muille eläimille paitsi lemmikkieläimille. Vastuu eläinterveyskäynnin tilaamisesta on toimijalla.

Toimija tilaa käynnin itse valitsemaltaan eläinlääkäriltä ja myös vastaa käynnin aiheuttamista kustannuksista. Toimija voi vapaasti valita eläinlääkäriin, jolta hän tilaa eläinterveyskäynnin. Eläinterveyskäynnin voi siis tehdä myös yksityinen eläinlääkäri.

Eläinterveyskäynnit ovat luonteeltaan neuvontaan painottuvia ja erityisesti käynneillä käsitellään bioturvaa ja tarttuviin eläintauteihin liittyviä asioita. Käyntien sisällöstä ja käyntitiheydestä ei ole tarkasti säädetty. Käynti suunnitellaan eläinlajin ja toimijan tarpeiden pohjalta. Eläinterveyskäynnin voi yhdistää muuhun eläinlääkäriin ennaltaehkäisevään terveydenhoitoon painottuvaan käyntiin pitopaikassa, ja se on mahdollista yhdistää myös valtakunnallisen terveydenhuolto-ohjelman mukaiseen käyntiin.

Yksityinen palvelutarjonta

Kankaanpään järjestämällä Pohjois-Satakunnan alueella on kolme yksityistä eläinlääkäripalvelujen tuottajaa. Kankaanpäässä toimii kaksi yksityistä pieneläinlääkärinä ja yksi pääasiassa suurelaimia hoitava yksityinen eläinlääkäri. Yksityisten pieneläintoimijoiden palveluvalikoima käsittää erityistason palvelut ja molemmissa yrityksissä työskentelee yksi eläinlääkäri. Palvelutarjonta ei kata koko alueen tarvetta.

5.12.2 Kiireellinen eläinlääkäriapu

Eläinlääkintähuoltolain 9, 10 ja 11 §:n mukaisesti kunnan on järjestettävä kiireellistä eläinlääkärinapua kaikkia alueellaan vakinaisesti tai tilapäisesti olevia kotieläimiä varten kaikkina vuorokauden aikoina. Päivystyspalvelu on järjestettävä yhteistoiminnassa muiden kuntien kanssa yhtä tai useampaa seutu- tai maakuntaa vastaavalla päivystysalueella. Päivystysalueelle on järjestettävä keskitetty palvelu yhteydenottoja varten.

Kankaanpäässä päivystyksen eriyttäminen ei ole ollut tarkoituksenmukaista pieneläinten vähäisen määrän vuoksi. Eriyttäminen on tehty remissiotyyppisesti siten, että vaativaa hoitoa tarvitsevat pieneläinpotilaat tai ne potilaat, joita ei sekapäivystyksessä ehditä hoitamaan, voidaan lähettää yksityiselle pieneläinklinikalle. Remittoinnissa ei ole ollut ongelmia, koska klinikatasoista päivystyspalvelua on riittävästi tarjolla alle 150 kilometrin säteellä.

Päivystysalueella on käytössä keskitetty yhteydenottopalvelu. Päivystävän eläinlääkärin saa aina kiinni samasta numerosta, josta puhelu ohjautuu päivystävälle eläinlääkärille. Päivystyspuhelut ovat maksullisia.

Kiireellistä eläinlääkäriapua on annettava kaikille järjestäjän alueella oleville kotieläimille, jollei voida pitää olosuhteisiin nähden kohtuullisena, että eläin viedään saamaan eläinlääkärinapua järjestämisvastuussa olevan järjestäjän alueelle (vieraspaikkakuntalaiset). Kiireelliseen eläinlääkäriapuun kuuluvat toimenpiteet, joiden suorittamisella voidaan poistaa tai olennaisesti lievittää eläimelle aiheutuvaa kipua, tuskaa tai kärsimystä. Kiireelliseen eläinlääkäriapuun kuuluvien toimenpiteiden kohtuuhintaisen saatavuuden tulee olla siten turvattu, ettei eläimiä jätetä hoitamatta omistajan vähävaraisuuden perusteella.

Kiireelliseen eläinlääkärinapuun kuuluvat akuutisti sairaiden eläinten perustutkimus ja vähintään ensiapuluonteiset hoitotoimenpiteet. Kiireellisen eläinlääkärinavun tavoitteena on ensiaputyypinen toiminta, jolla pyritään hoitamaan eläimen henkeä ja hyvinvointia uhkaavat tapaukset ja varmistamaan, että potilaan tila ei kohtuuttomasti heikkene sen odottaessa virka-aikana annettavia palveluja.

Kiireelliseen eläinlääkäriapuun lukeutuvat eläinlääkäripalvelut on lueteltu lain 8 §:n kohdissa 11–14. Kiireellistä eläinlääkärinapua ovat muun muassa nautojen poikimahalvaushoidot, hevosten konservatiiviset ähkyhoidot, eri kotieläinten akuutit tulehdus- ja kiputilat, ompelua vaativat haavat, sokin hoito ja synnytysapu. Keisarileikkaus täytyy pystyä suorittamaan naudalle, lampaalle, vuohelle ja kissalle. Päivystysaikanaan järjestämisvastuuseen eivät kuulu esimerkiksi koirien keisarileikkaukset tai muut sellaiset toimenpiteet, jotka edellyttävät vaativampaa leikkauksosaamista ja mahdollisesti inhalaatioanestesiaa ja avustajaa. Eläinten lopettaminen eläinsuojelullisin perustein kuuluu kiireelliseen eläinlääkärinapuun.

5.12.3 Täydentävät palvelut

Kunnan tuottamat eläinlääkintähuoltolain 17 §:n mukaiset palvelut täydentävät järjestämisvastuun piiriin kuuluvia palveluja. Täydentävien palvelujen tulee olla sisältönsä ja mitoituksensa osalta oikeasuhtaisia. Jos kunta järjestää muita kuin 9 §:ssä tarkoitettuja välttämättömiä eläinlääkäripalveluja (ns. täydentävät palvelut), on kunnan perittävä eläinlääkärin perimän palkkion lisäksi osuus palvelun asiakashinnasta maksuna. Kuntalaissa säädetään velvollisuudesta hinnoitella kilpailutilanteissa markkinoilla tarjottavat palvelut markkinaperusteisesti. Kankaanpäässä markkinaperusteinen tuntihinta eläinlääkinnässä on 54 € / h (sis. alv). Kilpailulaissa säädetään velvollisuudesta pitää tällaisesta toiminnasta erillistä kirjanpitoa.

Eläinlääkintähuoltolaki rajaa järjestämisvastuun ulkopuolelle kiireettömän hoidon osalta vapaa-ajan asujat, joiden virallinen kotikunta on muualla. Tästä huolimatta tarvittaessa myös näitä kiireettömiä palveluita voidaan tarjota markkinaperusteisesti hinnoiteltuna. Tarvittaessa täydentävinä palveluina tarjotaan mm:

Ultraäänitutkimus tilanteissa, joissa sairaan eläimen asianmukainen tutkimus ja hoidon tarpeen arviointi sitä edellyttää. Huomioitava on, että Kankaanpään vastaanotoilla ei ole pieneläinten tutkimukseen tarkoitettua ultraäänilaitetta, vaan kaikki tarvittavat tutkimukset (esim. koiran pyometra diagnoosin varmentaminen) tehdään suurelainten rektaalianturisella ultraäänilaitteilla.

Lisääntymiseen liittyvät tarkastukset ja tutkimukset myös muille kuin tuotantoeläimille.

Muut pien- tai eksoottisten eläinten vähäiset kirurgiset toimenpiteet.

Ulkopaikkakuntalaisen kiireetön palvelu.

Muita täydentäviä palveluita tarjotaan vain tarpeen vaatiessa, jos eläimen asianmukaisen tutkimuksen, diagnostiikan tai hoidon kannalta se katsotaan ehdottoman välttämättömäksi. Täydentävällä palvelulla voidaan tarvittaessa välttää potilaan kuljetus ja vähentää eläimen kärsimystä.

5.12.4 Saatavuus- ja laatutavoitteet

Valtakunnallisessa ohjelmassa on tavoitteiksi esitetty seuraavia:

1. Eläimen omistajan tai haltijan on halutessaan pystyttävä varaamaan aika vastaanotolle tai eläinlääkärikäynnille.
2. Jos yhteistoiminta-alueella toimii useampia praktikkoeläinlääkäreitä, asiakkaalle tulisi ei-kiireellisissä tapauksissa antaa vapaus valita eläinlääkäri.
3. Ajanvaraukset yhteistoiminta-alueella tulisi keskittää yhteen paikkaan.
4. Toiminta tulisi järjestää siten, että tiettynä päivänä tietty eläinlääkäri tai tietyt eläinlääkärit vastaavat kiiretapauksen hoidosta ja muut keskittyvät ajanvarausperusteiseen praktiikkaan.
5. Jos avun tarve ei ole kiireellinen, sairaskäynti- tai vastaanottoajan pitäisi järjestyä viikon sisällä tilauksesta, ellei asiakas halua aikaa nimetyltä eläinlääkäriltä.
6. Jos avun tarve ei ole kiireellinen, terveydenhuolto-, massatyöikäntiajan tai terveen eläimen leikkausajan pitäisi järjestyä lomakauden ulkopuolella alle kolmen viikon ja lomakaudella alle kuuden viikon sisällä yhteydenotosta, ellei asiakas halua aikaa nimetyltä eläinlääkäriltä.
7. Pääosan asiakkaista pitäisi saada palvelu alle 50 kilometrin etäisyydeltä.

-
8. Kiireellistä eläinlääkäriapua pitäisi 90 % tapauksista saada kolmen tunnin sisällä tilauksesta.
 9. Päivystävän eläinlääkärin matkan eläintenpitopaikkaan tai eläimen omistajan matkan pieneläinvastaanotolle pitäisi 90 % tapauksista olla alle sata kilometriä. Remissioklinikalle matka voi olla pitempi.
 10. Subventiot ovat käytössä.
 11. Eläinlääkäripalvelujen saatavuutta seurataan säännöllisesti toteutettavien asiakaskyselyjen avulla.

Eläinlääkintähuoltoa koskevat asiakasvalitukset ottaa vastaan joku kunnaneläinlääkäreistä tai terveysvalvonnan johtaja. Jos kysymys on esimerkiksi väärinymmärryksestä tai vastaavasta ongelmasta, riittää valituksen käsittelyksi usein se, että eläinlääkäri keskustelee asiasta asiakkaan kanssa. Jos asiakas on edelleen tyytymätön tai asiaa ei saada riittävästi selvitettyä, ohjataan eläinlääkintähuoltoa koskevat asiakasvalitukset esimiehelle.

Jos asia ei ratkea keskustelemalla tai jos asiakkaalla on asian suhteen korvausvaatimuksia, pyydetään valitus ja mahdollinen korvausvaatimus kirjallisena. Asiakkaalle laaditaan kirjallinen vastaus. Korvausvaatimukset ja tarvittaessa myös valitus viedään ympäristö- ja terveyslautakunnan käsiteltäväksi. Asian valmistelun yhteydessä pyydetään tarvittaessa Eläinlääkintävahinkojen arviolautakunnalta kannanotto asiaan. Eläinlääkintävahinkojen arviolautakunta toimii maa- ja metsätalousministeriön alaisuudessa ja antaa lausuntoja siitä, onko eläinlääkärin menettelyssä ollut mahdollisesti kyse hoitovirheestä. Lausunnossa voidaan ottaa kantaa myös siihen, perustaako virhe vahingonkorvausvastuun. Lausunto ei ole sitova, eikä siinä oteta kantaa vahingonkorvauksen määrään. Vahingonkorvausasia voidaan lausuntomenettelystä riippumatta saattaa yleisen tuomioistuimen käsiteltäväksi. Lausunnosta peritään käsittelymaksu.

Asiakkaalle voidaan tilanteen mukaan antaa myös tietoa hänen oikeudestaan tehdä vapaamuotoinen kirjallinen kantelu Ruokaviraston eläinlääkäriille tai valitus kuluttajariitalautakunnalle. Ruokavirasto pyytää kantelun saatuaan asiasta kantelun kohteena olevan eläinlääkärin vastineen. Jos eläinlääkärin todetaan syyllistyneen virheeseen, voidaan hänelle antaa huomautus tai varoitus. Vakavien tai usein toistuvien virheiden takia Ruokavirasto voi poistaa eläinlääkäritä praktiikkaoikeudet. Kantelun tekeminen on maksutonta.

Kuluttajariitalautakunta pyytää molemmilta riidan osapuolilta mielipiteet asiassa ja antaa asiasta lausunnon. Lautakunnan päätökset ovat suosituksia, mutta niitä noudatetaan hyvin, noin 80 %:ssa tapauksista. Käsittelyaika on muutamasta kuukaudesta reiluun vuoteen. Sekä kantelun tekeminen että kuluttajariitalautakunnalle valittaminen ovat maksuttomia.

Kankaanpäässä on voimassa olevat vastuuvakuutukset eläinlääkinnän viranhaltijoille IF vakuutuksesta ja vakuutuksen korvausmäärä on 3 miljoona euroa henkilö- ja esinevahingossa sekä 300 000 euroa taloudellisessa vahingossa.

5.12.5 Toimitilat ja välineresurssit

Eläinlääkintähuoltolain mukaan kunnan on järjestettävä palveluja varten tarpeelliset toimitilat ja työvälineet. Valtakunnallisen ohjelman mukaan yhteistoiminta-alueella on tavoitteena pidettävä eläinlääkäreiden yhteisiä toimitiloja siellä, missä maantieteelliset etäisyydet eivät muodostu liian

suuriksi. Kankaanpäässä eläinlääkäreillä on lakimuutoksesta huolimatta edelleen käytössään mm. omia ultraäänilaitteita. Jatkossa laitehankinnoista vastaa kuntatyönantaja.

Eläinlääkäreiden vastaanottoja on alueella yhteensä kolme. Kankaanpäässä on yhteisvastaanotto ja yksittäisten eläinlääkärien vastaanotot ovat Karviassa ja Merikarvialla.

5.13 Seuranta, arviointi ja raportointi

Vuoden 2026 aikana kerätään eläinlääkintähuollon sairaskäyntien ja pieneläinvastaanottokäyntien määrät ja hoidettujen eläinten määrä kunnittain erikseen virka-aikana ja päivystysaikana sekä valvontakäyntien määrä kunnittain.

Kunnaneläinlääkärit ilmoittavat Ruokavirastoon sairaskäyntien ja terveydenhuoltokäyntien lukumäärät sekä tietyt kuukausiyhteenvedossa erikseen määritellyt taudit ns. kuukausi-ilmoituksella. Valvonta- ja kunnaneläinlääkärit huolehtivat lisäksi kukin omalta osaltaan eläinten hyvinvointitarkastuskertomusten ja -päätösten, terveysvalvontaan liittyvien käyntien, tautiepäilyjen, ja muiden vastaavien asiakirjojen toimittamisesta Ruokavirastoon tämän suunnitelman mukaisesti. Samoin huolehditaan eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvonnan töitä koskevien laskutuspyyntöjen lähettämisestä Ruokavirastoon.

Suunnitelman toteutumisesta laaditaan arviointiraportti toimintavuoden päätyttyä. Raportti hyväksytään ympäristö- ja terveyslautakunnassa ja viedään VYHA -järjestelmään vuoden 2027 maaliskuun loppuun mennessä. Lisäksi valvontayksikkö tallentaa omalta osaltaan yhteisen sairaskäynti-, vastaanottokäynti- ja valvontakäyntitilaston VYHA -järjestelmään suunnitelman toteutumisraportin tallentamisen yhteydessä.

5.13.1 Julkisin varoin tuotettuja palveluja koskeva avoimuusvelvollisuus

Kunnan tulee koota ja omien tulojensa lisäksi kuvata tiedot palkkioista, joita kunnaneläinlääkärit ovat perineet järjestämisvastuuseen kuuluvista eläinlääkäripalveluista, vähennettyinä palkkioiden hankkimiseen kohdistuvilla kuluilla. Kunnan tilinpäätökseen kootaan eriytetty tuloslaskelma eläinlääkintähuollon omien tulojen osalta.

6. LIITTEET

1. Kohdekohtainen valvontasuunnitelma sisältäen riskinarvioinnin ja näytteenottosuunnitelmat
2. Talousveden näytteenottosuunnitelma
3. Uimaveden näytteenottosuunnitelma